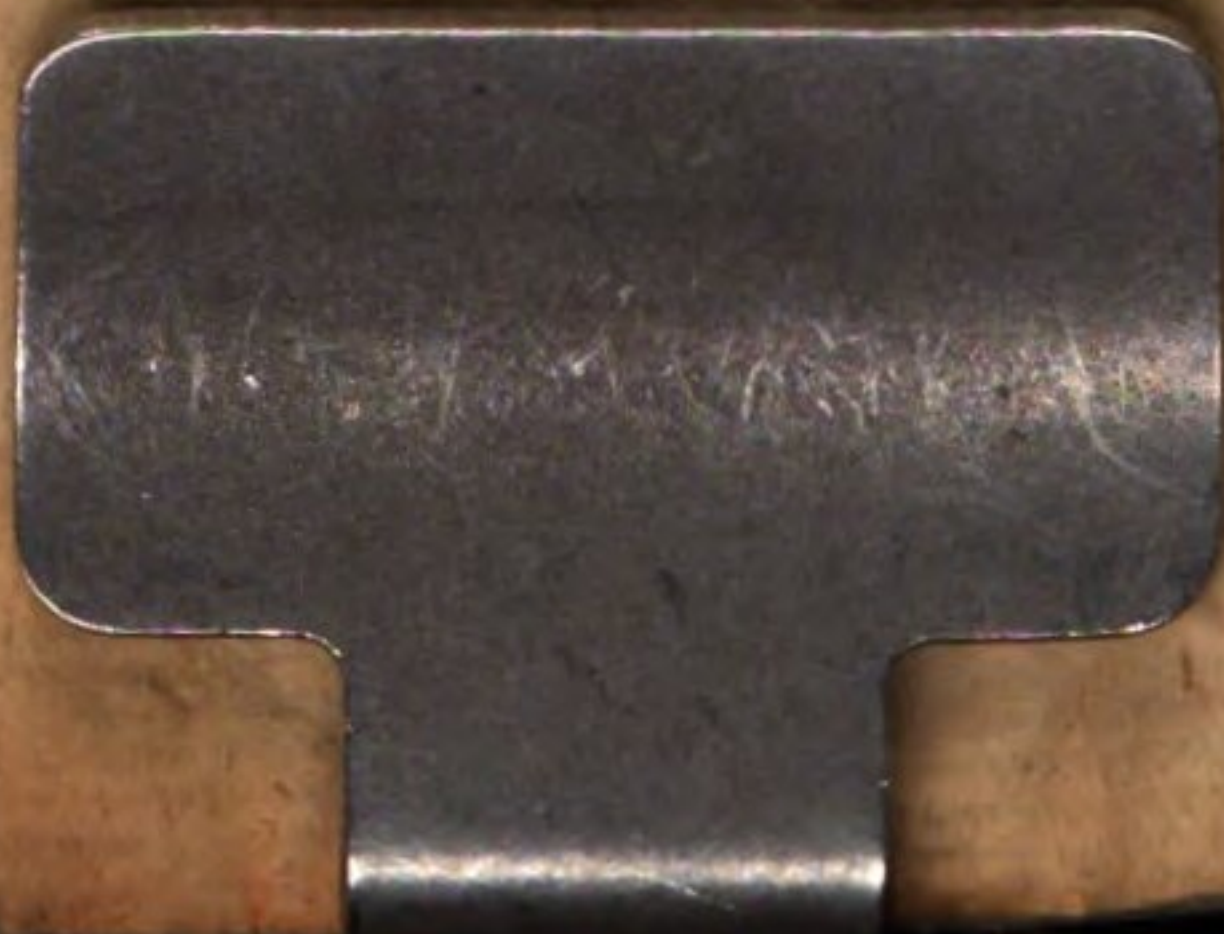

Diss.

2178/4

Dis. 2178 (4)

TRACTATUS
DE
DISCIPLINA ARCANI
IN
VETERI ECCLESIA,

QVEM
BENEVOLO CONSENSU
AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI

PRO
JURIBUS MAGISTERII OBTINENDIS

CONSCRIPSIT
ERASMUS SEVERINUS KISBYE,

SCHOLÆ, QUÆ BERGIS EST, CONRECTOR.

HAUNIÆ
TYPIS VIDUÆ L. N. SVARRE.

C. J. Heiße.

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF CHICAGO

1890

RECEIVED

FROM THE

1890

SIGNATURE

1890

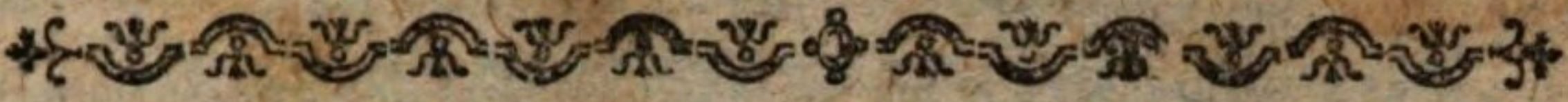
RECEIVED

FROM THE

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY

PROOEMIUM.

Quasdam hujus, quod prelo subiectum prodit, specimenis pagellas ad Sphum usque 4., elapso jam quinquennio, pro stipendio academico luci publicæ exposui, quæ nunc correctiores factæ atque passim adauctæ sunt. Variis hujus instituti absolvendi moris interruptus laborem intermisi, donec haud ita pridem; suasore Viro Magno Musarumque optimo patrono, qui tenues has pagellas legere non dedignatus est, animum induxissem, illud non prorsus de manibus esse dimittendum. Mibi itaque singulari Augustissimi Regis Clementia ad officium scholasticum obeundum nuper constituto, pro quo obtinendo specimen mei in studiis progressus divulgare mihi concessum fuit, hanc uti primam occasionem exsequendi jussa mei Doctissimi Mæcenatis arripiendam arbitratus sum.

Nec operam male collocatam esse judicavi, si huic materiæ perdifficili, licet ad antiquitates ecclesiasticas proxime respicienti, tamen a plerisque scriptoribus mihi notis vel ex partium studio, vel obiter, neque ea progrediendi ratione, qua usus sum, hætenus pertractatæ parum lucis affunderetur. Hæc ea sunt, quæ in antecessum monenda duxi, si quis forte putet, quodvis aliud argumentum, quo præcipue ad philologiam profanam propior respectus haberetur, potius eligendum fuisse; Cujus expectationem quorsus frustratus sum, si minus, quod vereor, ipsius voto S. 9. quodammodo respondeat.

Fontes ipsos ita consului, ut non modo ea loca, quæ claris & expressis verbis relationem indicant, ad
disci-

disciplinam arcani retulerim; verum etiam vestigia
ejus in illis locis, ubi scriptor cogitata sua subobscurè
& timide proponit, aut rem, scitis & opinionibus
aliorum perlustratis, in medio relinquit, nonnun-
quam deprehendi crediderim. Præter fontes subsi-
dia, quibus usus sum, suo loco nominavi: Ex his
Moshemius *) præcipuum ac fere unicum locum tenet,
quem tamen non ex instituto de hac materia agentem
in omnibus minime secutus sum. Tentzelius **)
caute admodum in usum vocatus est, eo quod disser-
tatio illius colloquium cum Romano-catholico efficit.
Nec illi omnia concessi, nec sententiæ Schelstrati om-
nem vim atque fidem abjudicavi. E recentioribus
potissimum libellum ***) a Cel. Ræslero conscriptum
desideravi, cui multa inesse, quæ scopo meo inservirent,
haud injuria auguror; Omnia vero exemplaria a
bibliopolis jam divendita erant, nec in bibliothecis
publico usui expositis obtineri potuit. Denique quam
possum, brevis sum; Ubicunque vereor ne ob-
scurus fiam, prolixior. Ceterum quid hac
in re præstiterim, æquis & peritis arbitris dijudican-
dum relinquo, qui me amice monitum, quoscunque næ-
vos in hoc tenui opusculo deprehenderint, meliora do-
cebunt. Scr. Havn. d. VI. Sept. MDCCLXXXII.

*) In Comment. ante Constant. M.

**) In Exercitat. Select. Part. poster.

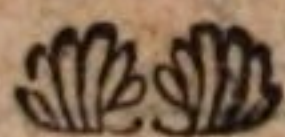
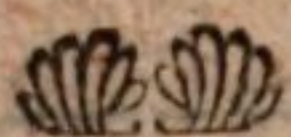
***) Lehrbegriff der Christlichen Kirche in den
3 ersten Jahrhundert. Frft. 1775.

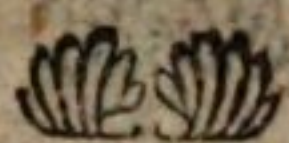
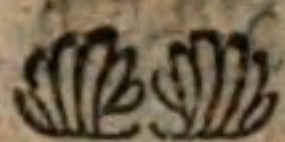
§. I.

Argumentum & dispositio hujus exercitationis.

Quantis in ecclesia moribus illa sic dicta
DISCIPLINA ARCANI minus recte expli-
cata ansam præbere possit, nemo non perspi-
cit. Infirmum esset nostrum religionis prin-
cipium, infirma religio ipsa, si illum sensum,
qui haud paucis placet, huic tribuamus. Sa-
cram scripturam esse unicam fidei morumque
normam, ex qua tota cognitio salutaris hau-
rienda est, nostrates asseruerunt, & quidem
non sine justis argumentis asserunt; Quod
si vero per disciplinam arcani intelligimus,
varias veritates, quanquam ad salutem scitu
necessarias, a sacris scriptoribus dedita opera

in S. codice non exprimi, quippe quæ nul-
lam, cum haud initiati ad baptismum usque
harum essent ignari, admitterent divulgatio-
nem, ideoque viva voce jam initiatis fuisse
instillatas, vacillat cultus noster divinus &
autoritas scripturæ nulla est; Forſan enim
tertius poſt mortem detur ſtatus, in quo fi-
deles a reliquiis peccati adhærentibus omni-
no prius purgantur, quam ad gaudia cœleſtia
admittuntur, ſilentio ſcripturæ hac in repoſtha-
bito; hæc enim doctrina ad traditiones pertinet,
quæ ore tantum propagarentur. Forſan dog-
ma tranſubſtantiationis verum ſit, tacente li-
cet rudiorum ergo ſcriptura ſacra; Forſan deni-
que plura ſacramenta & fidei nutrimenta in no-
ſtrum uſum inſtituta ſint præter duo iſta, initia-
tionis, & confirmationis, quorum mentio
tantum in divinis oraculis habetur, quæ ve-
ro non ſcriptis unquam detecta, ne catechu-
menis innotefcerent? Tali fundamento ma-
gnam ſuorum dogmatum partem ſuſtentatam
volunt

volunt Pontificii. a) Hisce armis doctrinam quamcunque, licet maxime falsam, quivis hæreticus defendere potest, atque omnis error, quem ingenium superstitionis ferax unquam excogitavit, & in posterum excogitet, mox evanescit, & insignem veritatis speciem ab hac DISCIPLINA tali ratione exposita recuperat.

Summum ita periculum is incurrit, qui hanc perversam & perfectioni scripturæ adeo contrariam sententiam HUIC DISCIPLINÆ submittit; Sanum igitur sensum hujus sæpius laudatæ ARCANÆ docendi methodi eruere quam necesse sit, ecquis non videt? Est instituti mei ratio hanc materi-

A 2

am

a) Sic v. gr. cultum imaginum, 7 Sacramenta &c. quorum mentionem in scriptis Patrum ob disciplinam arcani non factam fuisse putat Eman. a Schelstrate in dissert. Apol. de disc. arc. pag. 269. quæ dissertatio exstat in Tentzelii Exercitat. Select. Part. poster.

am fusius exponere, in qua rite disponenda hunc progrediendi modum optimum duxi: Disqvirendum nempe: I) de OBJECTO hujus disciplinæ tam REALI quam PERSONALI. II) de ORIGINE hujus rerum sacrarum reticentiæ. III) de CAUSIS, quæ in hac cautela adhibenda P. P. adfuerunt. IV) de TEMPORE, quo in ecclesiam invec̃ta fuit.

§. 2.

Objectum disciplinæ arcani patrum.

In lectione patrum ille sit prorsus hospes, qui omnimodam rerum sacrarum in antiqua ecclesia negat relationem, cum tot in scriptis eorum occurrant vestigia, quæ attentum lectorem satis convincunt, quod doctores illam adoptaverint consuetudinem concedendi certis ex numero discipulorum, quorum eruditio iis demandata erat, majorem uberiolemque institutionem variarum rerum ad religionem pertinentium, quarum notitia e contrario aliis ex schola eorum consulto

sulto & summa cum cura denegata fuit; Sat
erit afferre notam formulam in scriptis Cry-
sostomi aliorumque ubique obviam.

„INITIATI norunt, quod dicitur“
Quænam autem fuerint istæ res, dissentiunt
eruditi, & adhuc sub iudice lis est. Conten-
dunt catholicæ Romanenses, dogmata potio-
ra ad salutem spectantia & religionis myste-
ria catechumenis in universum fuisse dissi-
mulata, donec numero fidelium baptismo
adscriberentur, Hanc vero sententiam, ut-
pote principiis religionis christianæ plane
adversam, minime locum habere ex eviden-
tibus patrum testimoniis, quæ contrarium
adstruunt, infra monstrabo.

Omnes æqui antiquitatum arbitri in
eo consentiunt, quod hæc P. P. cura circa
externam quorundam rituum administratio-
nem in cultu publico versaretur; Nihilomi-
nus plura apud Patres loca ob oculos habui,
quæ ad silentium circa ritus sacros solum ser-

vandum haud quaquam; meo saltem iudicio, limitari fas est, sed ad alias res extendi debent.

Quam ob causam triplicem DISCIPLINAM ARCANI commodius distinguendam esse putavi, quarum I. *concernebat externam quorundam rituum sacrorum administrationem.* II. *circa plenioram atque philosophicam mysteriorum aliorumque christianæ religionis dogmatum explicationem versabatur.* & III. *sensus scripturæ sacræ mysticos huc spectantes una cum ipsa arte arcanos ejus sensus eruendi tetigit.*

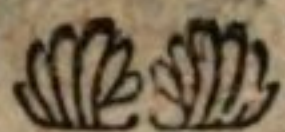
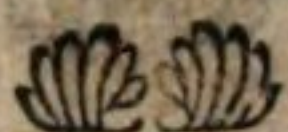
§. 3.

Reticentia circa ritus ecclesiasticos.

Quod priscis temporibus mos esset celebrandi ritus sacros, absentibus catechumenis & non-initiatis, jam dispiciendum; Inter hos primo loco ponenda sunt SACRAMEN-

BAP-

BAP-

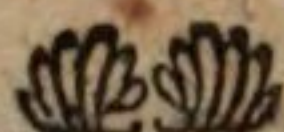
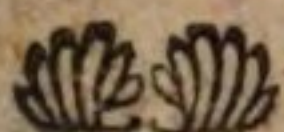
BAPTISMUM clam habitum fuisse
fanciunt haud pauca testimonia; Inter hæc
notatu dignum est illud concilii Arausicani
primi *b)* Anno 441. in Gallia Narbonnensi
habiti, cujus canon 19 præcipit: „Catechu-
menis ne quidem introitum in baptisterium
fore licitum; Quamvis me quidem non la-
teat, per baptisteria ordinarium locum, quo
baptismus administrabatur, significari, cui
vel vestibulum vel meditullium templi fuit
consecratum; exinde tamen jure colligo,
hoc canone minime excludi alia loca priva-
ta, quibus baptismum casu necessitatis, v.
gr. in clinicis, martyribus &c. atque epi-
scopo ad consensum istius rei singulari ra-
tione adducto administrari apud Binghamum
c) relatum legimus, cum eadem ratio ad-
esset, ne nempe non initiati hunc actum

A 4

inspi-

b) Concil. T. 3. p. 1450 Edit. Harduini.

c) Orig. eccles. Vol. 4. pag. 260.

inspicerent; Huic sententiæ non parum ponderis addunt verba Basilii M. d) qui baptismum inter istas ceremonias recenset, quas haud initiatis intueri non licebat; Ex ritibus baptismi *oleum chrismatis* seu unctio illa, quæ in confirmatione post baptismum ab episcopo facta usurpari solebat, ab oculis catechumenorum potissimum removebatur, teste Basilio l. c.

Ad EUCHARISTIAM quod attinet, quæ nomen *τελειης* seu mysterii καὶ ἐξοχην obtinuit, illa non minus oculis catechumenorum furripiebatur; Liqvet diaconum, fidelibus ad preces eucharisticas & sacras epulas sese accingentibus, pro more recepto clamaturum: „Ite catechumeni, missa est; deinde dimissis catechumenis, ad clausas templi januas adstabant ministri, quibus id negotium datum erat cavere, ne quis non-initiatus, durante solennitate, ingrederetur; quod

d) De spir. S. Tom. 2. pag. 352. Edit. Paris.

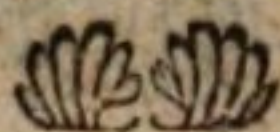
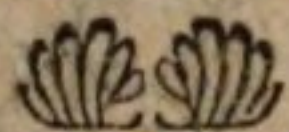
quod testatur Crysoftomus: *e)* „Myſteria,
ait, clauſis januis celebramus, & eos, qui
nondum initiati ſunt, adeſſe prohibemus;“

Vox *μυστηριον* in ſcriptis patrum occurrit non
modo de eo, quod in religione rationi ni-
mis ſublime & arduum eſt, ſæpenumero
autem generatim de iis, quæ in ſcholis &
conventibus publicis ob certas perſonas, qui-
bus cognitio eorum non patebat, clam ha-
berentur; Locum vero etiam inter poſte-
rioris generis myſteria, quæ coram catechu-
menis adminiſtrari explicarique nefas du-
cebant, S. Cœnam occupaffe clarius elucet,
ut plura loca prætermittam, ex iſto argu-
mento, quo Julius primus Pontif. Rom. in-
cuſationem, Athanaſio a Meletianis paratam,
quod nempe preſbyter hujus Macarius, præ-
ſente aliquo ex ordine catechumenorum, ca-
licem fregiſſet menſamque ſacram tempore

A 5

obla-

e) in homil. 23. in Math.

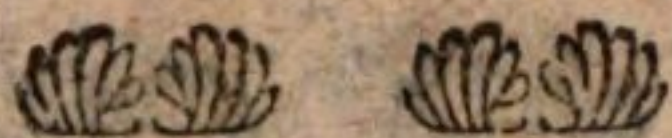

oblationis subvertisset, diluere ita conatur:
f) „Qui enim, subjicit, potuit oblatio appo-
 posita esse, cum intus sint catechumeni? Si
 enim intus erant, nondum oblationis tem-
 pus erat.“ Ex hoc loco haud immerito col-
 ligit Tentzelius, *g)* quod VASA SACRA
 in hunc usum adhibita æque ac RITUS CON-
 SECRATIONIS non-initiatis celarentur. Præ-
 cipue in utroque sacramento SYMBOLA ciam
 habita sunt, sicut etiam de BONIS SPIRI-
 TUALIBUS per symbola collatis mystice
 loquebantur, potissimum cum unionis inter
 utrumque mentio fieret; Exemplum *Aug-*
ustini h) adducam, qui eucharistiam vo-
 cat: „Sacramentum, quod norunt fideles,
 tritico & vino. Et in Ps. 41. ait: „Quæ-
 dam

f) Athanas. Apolog. 2. ad Constant. Tom.
 I. pag. 747. Ed. Col.

g) Animadvers. in disc. arc. Schelst. in Exer.
 cit. select. part. post. pag. 98.

h) Serm. 4. de Jacobo & Esau.

dam Sacramenta (plur. pro singul. per enallag.) ore accipimus, sicut nostis, quædam per rotum corpus accipimus.“ In tractatu II. in Joh. ubi corporis & sanguinis Christi in S. Cœna sermo esset, tradit: „Nesciunt catechumeni, quid accipiant Christiani. Ænigmatica omnino sunt effata *Epiphanii i)* communionem eucharisticam describentis: „Videmus Salvatorem ipsum in manus accepisse. ut in evangelio legitur, quod a cœna surgens“ dixerit: *Hoc k)* meum est hoc. Itaque non modo externam baptismi & eucharistiæ celebrationem intueri catechumenis minime concessum fuit, sed etiam summa cum cura oratoribus sacris cavendum, ne doctrina de hisce mysteriis coram iisdem perspicue & dilucide, sed recte admodum, proponeretur; id quod infra ulterius persequar, ubi fiet

i) In Ancorat. pag. 52.

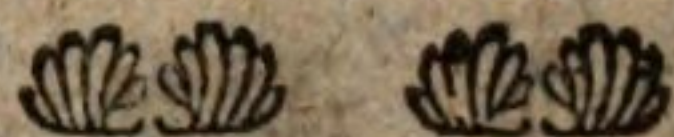
k) scilicet corpus.

mentio de celatione circa explicationes dogmatum, cum simul monstrandum sit, quænam fuerint partes horum sacramentorum, quæ præsertim silentio alto premerentur.

Ad AGAPAS progredior, a quibus catechumenos etiam exclusos fuisse conjicio ex libr. I Recognit. Verba sunt hujus tenoris: „Vos ergo magis nos prohibetis a vestro convivio, si ad purificandum moras habeatis, & tardius baptizemini“ Censeo hæc verba ita circumscribi posse, q. d. Vos catechumeni, siquidem eruditionem vestram, quæ requiritur ad baptismum recipiendum, negligentia tardetis, eo ipso etiam procrastinatis consortium illud in mensa, quod vobiscum jam baptizatis habere nobis fidelibus tantum liceat; Etsi hic liber Clementi Rom. non adscribendus sit, compositus tamen intra istud ævum, quo agapæ ob abusum abolitæ feruntur, quoniam Origenes, qui sec. 3. vixit, eundem citavit.

Opi-

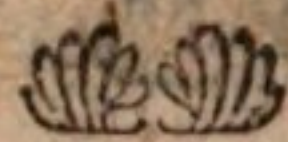
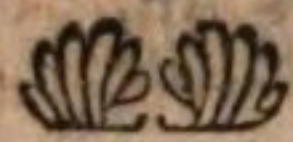

Opinionī meæ adhuc magis favere videtur, id quod apud Athanasium *l)* reperitur, qui virginem suam tali doctrina imbuit: „Cum catechumena non sedebis, ut panem cum illa comedas.“ Ejusdem sententiæ est Gabr. Alaspinæus, *m)* cujus verba apud Qvenstedium in Antiqu. bibl. & eccl. pag. 470. afferuntur.

PORRO inter istas ceremonias, quarum spectaculo frui catechumenis negabatur, refero ORDINATIONEM EPISCOPORUM ET PRES-
BYTE-

l) In libr. de virginitate, de quo disceptatur, an genuinus sit nec ne, qui tamen isti ævo originem suam debet.

m) In Obs. Eccles. Lib. I. Ad illa charitatis convivia nulli prorsus præter fideles admittebantur, neque catechumeni, neque Pœnitentes, propterea quod jus communicationis & fraternitatis aut amisissent, aut nondum essent assecuti.

BYTERORUM If. Casaubonus *n)* annotavit præcipuam rationem, cur hunc actum celebrandum esse vetus ecclesia voluerit, respectu nempe habito ad impositionem manuum, Spiritus S. invocationem & acceptionem ibi factam; ad hoc probandum adduxit testimonium Pseudo-Dionysii *o)* „Invocationes, inquit, quæ fiunt in ordinationibus, scriptura explicare nefas, neque vim mysticam, quæ illis inest, neque fas est ex occulto in communem lucem proferre.“ Quod vero de invocatione Spiritus S. valuit, id quoque de impositione manuum; hinc iussit concil. Laodic. *p)* „Non licere manus impositionem fieri in conspectu audientium.“

Quamvis *αρχομενοι* proprie illum ordinem complecterentur, cui quidem sacros
audire

n) In Exercit. XVI. ad annal. Baronii pag. 495.

o) In Hierarch. Eccl.

p) Concil. Tom. 3. pag. 276. Can. 6.

audire sermones licitum erat, qui autem nondum baptismum ambierat, nullus tamen dubito, omnes cujuscunque generis catechumenos ab hoc intuitu prohibitos fuisse; quod confirmatur a Crysolostomo, q) qui cum de precibus & assensu locutus est, quem illi, qui ad sacrum ordinem initiandus est, addant fideles, subjicit; „nam apud non-initiatos omnia reterege fas non est.“ Inde sequitur, quemcunque catechumenorum ordinem ab hujus ceremoniæ aspectu sedulo arcendum esse, ne imprimis formulas precum, quæ hac occasione in usu erant, auribus perciperent.

Hoc adde, quod etiam eo processerit hujus disciplinæ severitas, ut PRECES CUM FIDELIBUS miscere catechumenis interdicere-
tur, siue eas spectes, quæ in *publicis* conventibus fundebantur, siue *domesticas* orationes;

q) In homil. 18. in 2. ad Corinth.

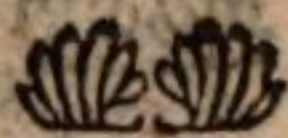
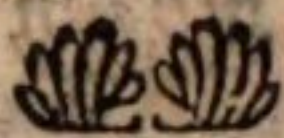

tiones; Quod ne posterioris quidem generis preces cum fidelibus ferre catechumenis liceret, edisserunt constitutiones Clementinæ: r) „Fidelis una cum catechumeno nec domi oret.“ Tertullianus s) in hæreticis istum morem vituperat: „quod catechumeni eorum cum fidelibus pariter orent, ut quis catechumenus, quis ipsorum opinione fidelis, incertum esset.“ Hoc tamen observatu dignum est, quod *Binghamus* t) refert, catechumenorum classes quoad preces ferendas ita fuisse distinctas, ut audientes prorsus nullas, genuflectentes tantum, quæ sibi ipsis peculiares erant, & competentes præter tales statui suo congruas quoque istas, quæ pro energumenis fiebant, nullas

r) Lib. 8. Cap. 40

s) De præscr. Cap. 41.

t) Origin. Eccl. Vol. 4. pag. 127. & Vol. I. pag. 38. Fides ejus nititur testimoniis constit. l. 8. Cap. 5-9.

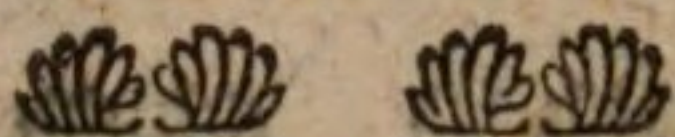

nullas vero alias preces in cultu publico *audire* debuerint; Dimissis vero catechumenis, ceteris ecclesiæ precibus post eucharistiæ celebrationem cum ministro sese adjungebant fideles.

Similis reticentiæ observatio quoque erat circa ORATIONEM DOMINICAM, quam ante baptismum a catechumenis recitari nefas ducebant, utpote Deum patris nomine compellare nequibant, antequam baptismo initiati ut filii a Deo adoptati spectarentur. Hoc indicat *Chrysostomus* v) his verbis: „Nondum initiatus baptismatis sacramento, non potest Deum patrem vocare.“ Hæc adeo oratio fidelibus propria haud raro ΕΥΧΗ ΠΙΣΤΕΩΣ nuncupari solet. Eundem x) de parte quadam hujus preces testis ratione

v) In homil. 20. in Math. ed. Lugd.

x) In homil. 27. in gen.

tione loqui deprehendimus: „Si, inquit, inimicis nostris condonaverimus, poterimus pura conscientia ad sanctam terribilemque mensam accedere, & verba illa, quæ pre- cationi inserta sunt, fideliter dicere. Sci- unt initiati, quid dicitur.“ Sine dubio his verbis ad quintam orationis dominicæ peti- tionem alludit, & propter non-initiatos recte adeo loqui nobis videtur; Competentes ta- men paucis ante baptismum diebus de hac oratione edocebantur, quod infert Augusti- nus. y) „Ad 8 dies, die nempe sabbati, quo baptizandi estis, reddituri estis hanc orationem, quam hodie accepistis.“

Sicuti non-initiati societati precum cum fidelibus, ita quoque BENEDICTIONIBUS ab episcopo iisdem collatis adesse prohibeban- tur. Licet non negamus, catechumenos post absolutionem precum, quæ a fidelibus pro

y) Homil. 42. Tom. 10. Edit. Basil.

pro iis fundebantur, benedictione etiam
fuisse donatos, ut ex constitutionibus 2) ubi-
que fere videre est, pro certo tamen statuimus,
eosdem prius dimittendos esse, quam fide-
les benedictione sua fruerentur; quod ma-
nifestum est ex canone 19 Concil. Arausica-
ni, quo iussum est: „Segregandos informan-
dosque esse catechumenos, & signandos vel
benedicendos semotim offerant eos fideles.“

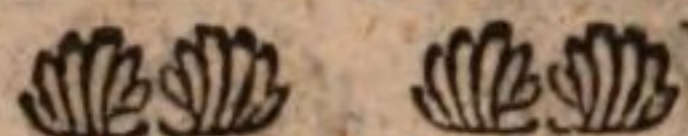
Cum tempus ABSOLVENDI POENI-
TENTES juxta verba *Optati* a) mox an-
te celebrationem S. Cœnæ fiebat, & sacri
præcones jamjam exclamaverant; „Ite ca-
techumeni, missa est.“ colligere licet, haud
initiatos neque hunc ritum intueri debuisse.
Eadem heic ratio adesse videtur ac in pleris-
que ceteris ceremoniis, quæ clam haberen-
tur, ne nempe usitatas precum formulas

B 2

auri-

2) Libr. 8. Cap. 6. & alibi.

a) Apud Bingham, Vol. 4. pag. 127.

auribus perciperent; ideo formulas absolutionis in scriptis patrum vix reperiēs, quæ potius libris ritualibus & pœnitentialibus Episcoporum & Presbyterorum in archivis ecclesiarum asservatis propriæ erant.

Ad exemplum orationis dominicæ **S Y M-
BOLUM FIDEI** seu formula ista, quæ fidei confessionem continebat (minime enim intelligo doctrinam ipsam, quæ tota vero christiano haud ignota esse debuit) competentibus paullo ante baptismum traditum fuit; viginti nempe dies, qui baptismum præcedebant, curatius instituti symbolum, ut referam baptismi una cum oratione dominica, præeuntibus quibusdam ceremoniis scil. lactis & mellis usu &c, docebantur; Hoc igitur in litteras referri religioni sibi ducebant; quod exemplum Sozomeni *b)* fatis indicat, qui historiæ suæ symbolum Nicenum non
infe-

b) Lib. I. Cap. 20.

inferuit, ne (quæ præcipua ratio fuisse videtur) Catechumenorum oculis occurrerent variæ dogmatum c) myfteriorumque propositiones, quæ tegi debebant; hoc ipsum his verbis prodit: „Cum quidam ex amicis viri pii suafissent mihi, ut ea quidem, quæ a solis initiatis dici audiri que fas est, silentio involverem, eorum consilium probavi.“ Competentibus vero hoc symbolum committebatur, teste Isidoro Hispalensi: d) „Istis, ait, salutare symbolum traditur, quasi commonitorium fidei.

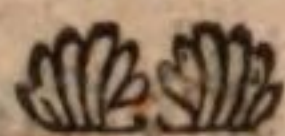
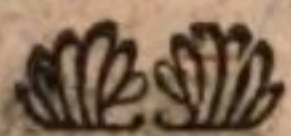
His omnibus memoratis ritibus, qui nullam catechumenis paterentur patefactionem, addi potest, quod varii recepti essent ritus, quorum causas pauci fideles, nedum catechumeni, ignorabant, id quod ob-

B 3

serva-

e) Huc pertinet imprimis dogma de reditu Christi in terram, quem plerique P. P. de regno millenario explicabant.

d) De div. offic. Lib. 2. Cap. 21.

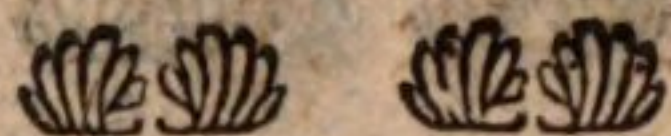
servavit *Casaubonus* e) allegans testimonium Basilii, qui huc refert ritum de trina immersione in Baptismo, de precatione versus orientem, de signo crucis, de intermissione genuflexionis a Pascale ad Pentecosten & his similia; Hos ritus mere ecclesiasticos ex Apostolorum traditione *ἐν μυστηρίῳ*, οἷ in occulto receptos deducebant.

§. 4.

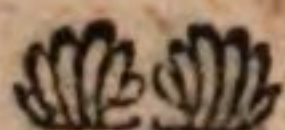
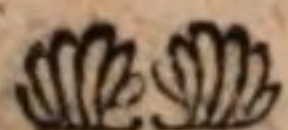
Num omnia religionis dogmata perspicue explicanda essent, quæritur.

Absoluto ita scrutinio rituum, qui olim summo studio celandi essent, probatum venio, quod veteres eandem curam adhibuerint in permultis religionis dogmatibus & mysteriis perspicue enodandis explicandisque, quæ eo processit, ut, præsentibus aliis quibus hæc non patebant, recte et mystice admodum, nisi prorsus silentio prætermittentur bantur.

e) In Exercit. XVI. ad annal. Baronii pag. 495.

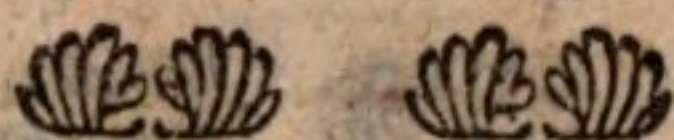

bantur, de his dogmatibus locuti sint, ne plenam eorum intelligentiam caperent. Id vero cenſeo ante omnia abſolvendum eſſe, *capita religionis* ſalvando homini ſcitu neceſſaria CATECHUMENIS *non omnino* a P. P. fuiſſe *diſſimulata*; Licet enim libenter concedam, primævos chriſtianos ſecundum Pauli *f)* methodum auditoribus ſuis lac prius quam ſolidum cibum indidiſſe, & prima elementa iis propoſuiſſe, quam ad magis ardua dogmata aſcendendum eſſe, & quod verifiſimile eſt, ad captum ingeniorum, reſpectu quoque habito ad ſpatium temporis diſcipulorum, quod ab aliis negotiis diſtractum institutioni ad recipiendum baptiſmum neceſſariæ vacaret, ſe accommodaſſe; hoc adde, quod viri inſecutæ ætatis hanc ſupra allatam ritus ſacros occultandi conſuetudinem elegerint; His omnibus ſimul perſpectis, nulla tamen
B 3 ratio.

ratione ad credendum inducor, quod patres antiqui principalium religionis veritatum omnino ignaros catechumenos reliquerint. Quod nondum dies ille illuxisset, quo sacer codex oculis laicorum furripiebatur, ex *Tertulliano* g) videre licet: „Inspice Dei voces, quas neque ipsi suppressimus, & plerique casus ad extraneos transferunt.“ Scripta fcederis antiqui in manibus eorum, qui idolorum cultui addicti erant, quoque versabantur, versione græca sapienter procurata. Coram iis, qui in gremio ecclesiæ nati aut educati doctrina religionis imbuebantur, certas utriusque canonis partes in conventibus sacris publice recitatas fuisse, haud pauca antiquitatis monumenta testantur. Ipsum igitur doctrinæ christianæ fontem neminem latuisse, per se patet. Ast non minus præcipua religionis dogmata, ac ipsa scriptura, unde hauriuntur, illis haud ignota fuerunt. Clemens Alex. in

g) Apologet. pag. 32. Edit. Francof. 1597.

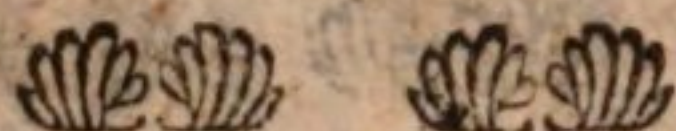
in hæreticos graviter invehitur, eo quod dogmata sua occultare studerent; Origenes in libro suo contra Celsum *h)* asserit, quod præcipua religionis dogmata extraneis æque ac ipsis ecclesiæ membris haud ignota essent. Si quando apud scriptores interdictum quoddam de ejus modi mysteriis celandis occurrit, hoc tantum locum habuit in colloquio cum præfractis religionis adversariis instituendo, quibus sine urgente necessitate ea non semper declaranda essent, ne male intellecta contemptum eorum parerent; Eo modo locus *Hilarii i)* qui infra

B 5

sub-

h) Libr. I. pag. 7. Edit. Spenc. Orbi notiora sunt dogmata christianorum quam philosophorum *ἵνα γὰρ λανθάνει ἢ ἐκ παρθενῆς γεννησὶς Ἰησοῦ, καὶ ὁ ἐσαυρωμένος, καὶ ἡ παρὰ πολλοῖς πεπιστευμένη ἀνάστασις αὐτοῦ, καὶ ἡ κατὰ γέλοιο κρισις.* Quod in genere dixit, id exemplis quorundam præstantiorum dogmatum illustrat, ceteris, quæ omittuntur, subintellectis.

i) Hilar. in Matt. Can. 6. „Sacramenta (ἡ μυστήρια)

subjicitur, explicandus est; Nullum vero dubium est, quin ea potiora dogmata, quæ pro tempore scitu necessaria erant, quoad substantialia, licet quidem non toto ambitu suo catechumenis patefacta sint; Huic tamen assertioni varia patrum loca obstare videntur, quæ si rite discutiantur, dubium evanescit; Quo pertinet illa *Basilii M. k)* distinctio inter *ἡ καθολικὰ*, quæ publicari, & *ἡ δογματικὰ*, quæ reticeri debent; illa habebant *ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας*, hæc vero *ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως*; Lectori autem, qui ea a Basilio paullo inferius dicta attento oculo perlustrat, satis manifestum erit, quod de quibusdam ritibus mere-

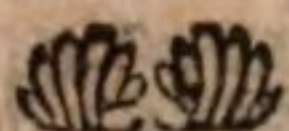
re-
mysteria h. 1) neque in gentes efferre, neque cum hæreticis conferre permittimur. Ergo & incorporationem verbi Dei & passionis mysterium, & virtutem resurrectionis non promiscue tractare nos convenit, ne infirmitatem in Domino passionis irrideant.

k) de spir. sancto Cap. 27.

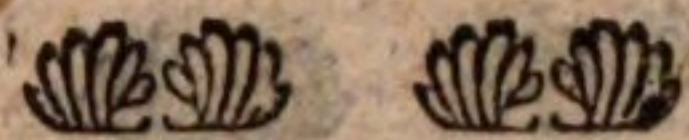
re ecclesiasticis eorumque causis in §pho III. pag. 22. allatis sermo factus sit, Etenim vera horum rituum ratio ne fidelibus quidem patebat. Majoris momenti est objectio, quæ præsertim ex locis Cyrilli Hierosolymitani & Sozomeni ad reticentiam circa MYSTERIUM TRINITATIS probandam desumitur. Ut huic obviam eamus, exactius de utroque agendum: Ad Cyrilli ¹⁾ testimonium quod attinet, ad ea, quæ de Hilarii loco quoad reticentiam coram religionis adversariis superius dicta sunt, me referam; nec inficias eo, quod doctores ecclesiæ gentili recens converso mysterium trinitatis in primis congressibus denegaverint, ne huic veritati rite percipiendæ nondum idoneus polytheif-

1) „Non gentili cuiquam de Patre, filio & S. sancto arcana mysteria declaramus, neque palam apud catechumenos de mysteriis verba facimus, sed multa sæpe loquimur occulte, ut fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui non tenent, non lædantur. vid. Cyrilli Hieros. cateches. 6.

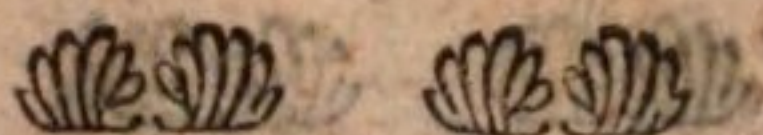

lytheismo renuntiato latebras quæreret; Unitas essentiae divinae ipsi prius stabilienda esset. Cyrillus pariter ab auribus catechumenorum mysteria prohibet, quod quidem verum est, si exquisitior trinitatis aliorumque religionis mysteriorum explicatio intelligatur, nam de interna trium relatione procul dubio coram iis vix cogitatum est, & hoc censu mysterium trinitatis iis revera arcanum quoddam fuit. Si igitur hæc coram fidelibus in concionibus publicis explicabantur, catechumeni tamen, quibus explicatio eorundem in ea institutione, qua quotidie apud doctores ecclesiae fruebantur, denegata fuit, rem non intellexerunt. Alter locus, qui objicitur, est iste *Sozomeni m)* ad §phum præcedentem allatus; Rationem, ob quam symbolum Nicenum in historia sua omittit, ajunt Pontificii aliique ejusdem sententiæ, hanc fuisse, ne catechumeni de mysterio trinitatis

m) vid. pag. 21

tis edocerentur; Quod tamen cum limitatione quadam dicendum, in quantum nempe symbolum propter varia dissidia in ecclesia suborta novis determinationibus sensim auctum, quas non-initiati ad istud ævum ignorarent, quo symbolum tanquam tessera fidei christianæ recitaretur. Sententiam meam hac de re exactius proponam: Credo, quod voces illæ ecclesiasticæ internum in Deitate discrimen indicantes, quibus symbolum fidei ob errores hæreticorum enatos tam in occidentali quam orientali ecclesia sensim adauctum fuit, una cum notionibus suis catechumenos ad baptismum usque latuerint; Ad has voces haud immerito referuntur: *αγεννησια*, generatio, *μονογενης*, processio, *ομοουσιος*, *υποστασις* &c. quarum ingentem multitudinem quartum post C. N. seculum in ecclesia vidit; Nil impedit, quo minus Sozomenus symbolum fidei celaturus *ομοσχισιαν* filii cum patre in eo commate, quod mox sequi-

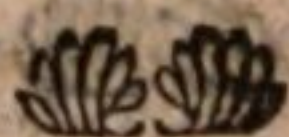
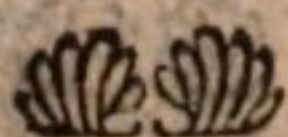

sequitur, subjungat, quoniam meris vocibus non immorandum esset, sed de notionibus ex his eliciendis, quæ non exponebantur, præcipue quærendum esset; Quamprimum vero in ordinem *competentium* reciperentur, hæ determinationes illis quoque communicatæ sunt, ut confessionem istam, quam in baptismo ederent, eo melius perspicerent; His determinationibus christianus quidem, licet non eruditus, carere potuit; Cum vero aliquando in ecclesiam orthodoxam introductæ erant, normamque fidei effecerant, ut vera ecclesia ab illis sectis, quæ heterodoxiæ incusabantur, dignosceretur, cuique perfecto ejusdem ecclesiæ membro opus erat has compertas habere, vel saltem notionem, quas complectebantur; Catechumenos vero, qui imperfecti tantum christiani habebantur, nec ad universa privilegia, quibus fideles gaudebant, admissi sunt, his carere debuisse extra omnem fere dubitationem

nis

nis aleam positum esse videtur; Eos tamen
omni trinitatis notitia interea temporis de-
stitutos fuisse cave credideris; Patrem cog-
noverunt v. gr. creatorem & conservatorem,
qui filium misit, filium ut redemptorem gene-
ris humani, & Spiritum sanctum per viros
divinos loquentem bonosque motus in homi-
ne efficientem; Cetera de interna trinitatis
relatione, utrum unitas essentiae divinae in-
ter tres illos divisa sit necne, ad quaestio-
nes vel sacro illo fonte tinctis tantum pro-
prias, vel in totum disquisitioni erudito-
rum commissas pertinebant. Hac ratione
dogma trinitatis catechumenis tradebatur,
nec ulla adest ratio, cur, quod nonnulli
opinantur, locum i Joh. 5, 7. codicibus
plerisque ob arcanae disciplinae deesse puta-
rem. In prolixiori illa Tentzelii disputa-
tione cum Schelstrato, ubi ille reticentiam
trinitatis coram catechumenis tollit, hic ve-
ro urget, uterque in devia, quod plerum-
que

que fit, abiisse mihi videtur. Non secus
res sese habuit cum modo INCARNATIO-
NIS CHRISTI ac cum trinitatis mysterio,
id quod ex jam antea allatis maxima ex parte
perspicitur; licet verba *Cyrilli Alex. n)*
quæ hic vulgo afferuntur, ea proprie respi-
ciunt, quæ de relatione mysteriorum coram
gentilibus superius dicta sunt, nullus tamen
dubito, quin a magna parte scientiæ de Chri-
sto, quæ primis seculis adco imperfecta erat,
catechumeni summoventur.

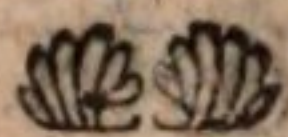
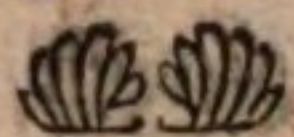
Ad SACRAMENTUM BAPTISMI ET EUCHARI-
STIÆ quod attinet, largior quidem, quod P. P.
catechumenorum ergo coram promiscuo po-
pulo

n) Libr. 8. adv. Julian. Δει δὲ ἔν ἀρα βρα-
χυλογονταί, ὡς ἐνι, τὸν περὶ γε τῆς
ἐνανθρῶπισεως ἡμᾶς τῶ μονογενεὶς πο-
λυπραγμονησάι τροπον. ἐπεὶ δὲ ταῖς
ἐλληνῶν ἀκοαῖς ἐνιεμεν τὸ μυστήριον,
ἡτοιμα κατὰ χριστοῦ μυστήρια τὴν ἀφη-
γησιν, τῶν μὲν ἀπορρηθῆσαν τὴν βασι-
νον ἀποσησομεν.

pulo, etiam in scriptis editis, quæ ad profanas aures facile distrahi poterant, obscuris verborum involucris & ænigmaticis locutionibus usi sint, si quæ interdum necessitas de hisce mysteriis differendi urgeret; Ea exempla, quæ ad sphum antecedentem allata sunt, huic probandæ sufficiant; Plura testimonia, quibus scripta patrum abundant, nullo negotio proferrem, nisi brevitati studerem; Ad illa sacramentorum dogmata, quæ tam in cultu publico, cui non-initiati interessent, quam in privata catechumenorum institutione alto silentio premerentur, UNIO SACRAMENTALIS præprimis referenda est. Hinc Epiphanii o) descriptio unionis ænigmatica supra memorata: „Hoc meum (scil. corpus) est hoc“ Potissimum PRÆSENTIA CORPORIS ET SANGVINIS CHRISTI tegebatur; Augustinus igitur: „Nesci-

o) Vid. pag. II.

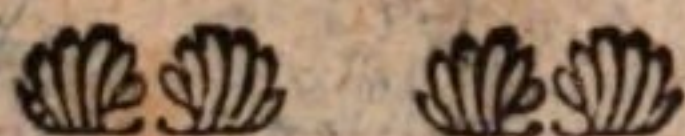
„Nesciunt catechumeni, quid accipiant Christi-
 ani (scilicet fideles) „*Utraque in S. Cæna symbola in*
scriptis patrum raro simul occurrunt, hinc ite-
rum Augustinus: „Sacramentum, quod norunt
fideles, a tritico & vino. “VIM ET EFFICACIAM
Sacramenti quoque ignorabant; Notum est
illud Chrysostomi p) „Sciunt initiati vim hujus
 poculi, scietis vos (baptizandi) paulo post. So-
 LENNES SACRAMENTORUM FORMULAS coram e-
 nunciare religioni sibi ducebant; si igitur ad has
 sermo ex improvviso ferebat, illum mox ab-
 rumpebant dicendo: *ιτασιν οι μεμνημενοι.*
 Quod de eucharistia enunciavi, id quoque
 de baptismo valet, licet haud diffitear, quod
 de illius dogmatibus propalands anxiores
 fuerint; quæ nempe cum eleusiniis *μεγαλοις*
 quoad contemplationem epopticam ex mente
 pa-

p) In Catech. I. ad baptiz. Loca tamen pa-
 trum hac de re non adeo clariora sunt,
 sicut etiam huic testimonio allato obverti
 potest, quod scire identidem pro experiri
 sumatur.

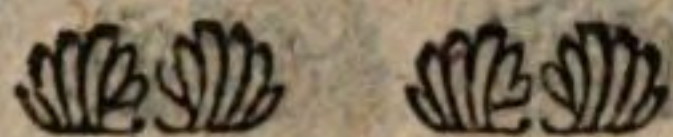
patrum comparanda esset. Ex dictis jam elucet, dogmata catechumenis celata tantum ad sacramenta respexisse, quæ pro statu eorum, dum his non uterentur, nondum scitu necessaria habebantur ideoque publice iis non explicata sunt; Ad cetera mysteria & præcipua religionis dogmata quod attinet, de hisce divulgandis & quodammodo explicandis non tam solliciti erant; subtiliorem vero disquisitionem, quæ in scholis adhiberi solet, ipsis fidelibus plebejis, nedum catechumenis, in publicis sermonibus aliisque institutionibus subtrahere conabantur patres primævi. Norma, quam in his tradendis sequebantur, nullum vituperium meretur: Cœtui, cui concio habenda esset, complures ex fæce plebis interesse videbant illi ecclesiæ doctores ad captum auditorum, qui maxima ex parte illiterati erant, in docendo sese accommodantes; plebs profundiori institutione carere, & simpliciori contenta esse

C 2

esse potuit: q) Qua in re non aliter egerunt P. P., quam quisque hodiernus ecclesiae doctor, cui principia sanæ rationis sequi curæ cordique est. Abstrusiosa dogmata & impervia religionis mysteria cum plenaria, quam ferrent, expositione discipulis eruditiss, præsertim quibuscunque ad munera ecclesiastica destinatis toto ambitu suo proponebantur, cum e contrario idiotis & rudioribus dogmata ad salutem scitu necessaria simplici habitu & aperto sermone enunciantur; quod tamen in incunabulis christianismi & mox insecutis temporibus locum habuit, haud enim diffiteor, quod, cum studium philosophiæ & allegoriarum in republica

q) Quod hæc duplex docendi methodus in scriptis patrum rationem agnoscat, liquet ex Augustino in Johann. „Quid non profundius illa Joannis sententia: In principio erat verbum, aut ista: Verbum caro factum est; Non desistimus illa doctis & indoctis proponere, diversa tamen adhibita loquendi ratione. Ipse Origines hanc regulam bene observavit.

ca christiana jus civitatis obtinuiſſet, hæc quoque ars in publicis institutionibus ſe oſtenderit, renitentibus licet aliis doctõribus antiquæ ſimplicitatis admodum tenacibus; Hæc igitur P. P. œconomica docendi methodus, quæ ſubſtantialia dogmatum minime occultabat, ad tempus, locum & captum ingeniorum rite compoſita erat.

§. 5.

Recondita patrum ſapientia, Γνωσις

Et ejus partes.

Ab illa ſimpliciori & populari institutione, quæ ſalutaria atque præcipua dogmata tantum tetigit, omnino discrepat profundior & ſubtilior veritatum perſcrutatio ad interiores religionis recessus progreſſa; quæ proinde, dum nimium philoſophiæ ſtudio doctores eccleſiæ occupaverat, regulis dialecticis rite adaptanda inveteratis profanorum ſapientum argutiis ad ipſos uſque terminos, quibus notiones ſuas exprimebant,

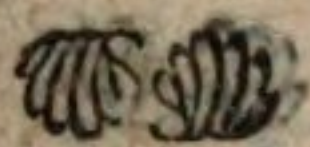

augeri cœpit. Illa philosophia, quam tanti fecerunt P. P., inde ab initio ex variis philosophorum græcorum systematibus erat conflata; quod enim eclectica philosophia etiam ante tempora Neo-Platoniorum in usu fuerit, singulari cum eruditione illustravit Vir mihi æternum colendus *Meiners* r) Contendunt eruditi quidam Viri, s) P. P. non modo ratione methodi docendi, sed etiam in variis opinionibus illos sic dictos Gnosticos secutos fuisse, qui placita sua ex philosophia quadam Orientali ex mente eorum hauserunt; Illa vero ανατολική διδασκαλία, quam Summi Viri *Moshemius* t) *Brü-*

r) *Göttingisches Magazin der Wissenschaften und Litteratur* herausg. v. *Lichtenberg* u. *Forster*, erst. Jahrg. 3. St. 1780. pag. 378.

s) Ita *N. S. V. Semlerus* in *Historisch. Einleitung zu Baumgartens Untersuchung theol. Streitigk.* erst. B. pag. 181. De *Clemente Alex.* ait: *er hat sehr viel von der gnostischen Lehrart, und nicht wenig von gnostischen Vorstellungen beybehalten.*

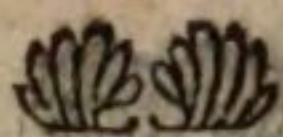
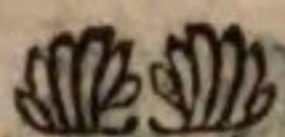
t) *Comment. de reb. Christ. ante Const.* p. 19.

Brückerus, v) *Stanley*, x) *Senilerus*, y)
ut ceteros prætermittam, statuunt, haud
immerito (pace Tantorum Nominum dixe-
rim) ob varias rationes, quas afferre non
instituti mei ratio est, in dubium vocari
potest. Ex scitis igitur græcorum philo-
sophorum dogmata sua philosophica P. P. de-
sumsisse arbitror; ita tamen, ut id, quod
in variis illorum systematibus sibi optimum
duxerunt, excerpere & veritatibus christia-
nis applicare hisce, in votis esset. Platoni
tamen præsertim adhærebant, eo quod pla-
cita illius dogmatibus christianis quam ma-
xime congruere ipsis viderentur dictitantibus:
quodcunque pulchrum in systemate Platonis
obviam erat, id ex scriptis Mosis desumptum
esse; a Judæis enim hæc Platoni tradita fuis-
se, z) quibuscum in Ægypto & Palestina
com-

C 4

v) *Histor. crit. phil. Tom. 2.*x) *Histor. phil. orient. per Clericum.*y) *Einleitung l. c. it. Auszug der Kirchen-
Geschichte, I. Band. pag. 37.*z) *Clem. Alex. Strom. L. 5, 550. Edit. Pott.*

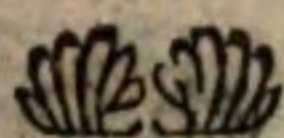
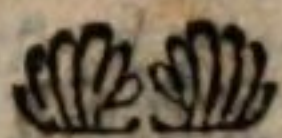
commercium habuerat; hinc illa congruen-
 tia inter haud pauca dogmata christiana &
 philosophorum; hinc convictio Platonis, li-
 cet male intellecta, de trinitate; hinc dog-
 ma de dæmonibus, quibus curæ erant cer-
 tæ mundi plagæ certæque regiones, quam
 opinionem vere judaicam P. P. quoque fo-
 vebant. Λογον Joannis a) in scriptis Pla-
 tonis P. P. ubique quæsierunt; Clemens
 Alex. b) ille est, qui tandem infelicitè in-
 dagaverit, quod cum *idea* hujus gentilis phi-
 losophi omnino consentiat, itaque secunda
 Deitatis persona nil aliud quam *ἡ δύναμις*
τοῦ πατρὸς facta est. Nacta quoque est
 ecclesia suum *δημιουργον*, c) σοφίαν &c.
 Notiones hujus generis in scriptis orthodo-
 xorum, qui philosophiæ operam dabant, cum
 applausu recipiuntur, & ad γνῶσιν istam
 consti-

a) Joh. Ev. I, 1.

b) Stromat. L. 5, 553.

c) Irenæus contr. Gnost. Cap. 11. Clem.

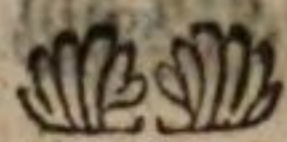
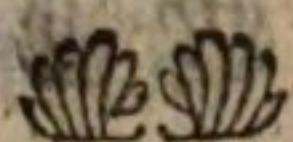
Alex. Strom. lib. I. 296. V. 553.

constituendam, quam ille antiquitatis scrip-
tor Clemens Alex. per traditionem accepisse,
& tanquam thesaurum plerisque reconditum
conservasse venditat, haud parum confcrunt.
Operæ igitur pretium mihi videtur huic ar-
canæ sapientiæ enucleandæ & definiendæ paul-
lulum immorari; In hunc finem loca ista
evolvenda sunt, in quibus respectus ad hanc
γνωσιν haberi videtur: Secreta ista doctri-
na, quam Clemens *d)* refert a Jesu ex mor-
tuis resuscitato 4 Apostolis: Jacobo, Petro,
Johanni & Judæ traditam per ceteros eccle-
siæ doctores ad se ipsum propagatum esse,
vocatur *η αληθης της μακαριας διδασκαλι-
ας παραδοσις*, quam Clementis *παραδοσιν*
Eusebius *γνωσιν e)* nominat; sicut amatores
ejusdem, ut ab hæreticis, *f)* qui etiam sub
hoc nomine veniunt, distinguerentur, ti-
tulum genuini gnostici sibi assumunt; Hæc

C 5

*γνωσις**d)* Stromat. l. I. 275 *e)* Hist. Eccl. l. 2. c. 5.*f)* Strom. lib. 2, 365.

γνωσις, quam per epistolam tradere nefas
 ducebant, appellatur το πνευματικον χα-
 ρισμα και η γνωστικη παραδοσις g) & in-
 fra apud Clementem l. c., quod, qui tali
 γνωσει gaudet, epoptica fruatur contempla-
 tione; In Epistola Barnabæ h) & alibi
 γνωσις revera pro allegoria sumitur; Hanc
 tamen non esse unicam notionem, quæ huic
 voci subjicitur, clarius elucet ex Clemente, i)
 qui eam a πισει ita distinguit: πισις est συν-
 τομος των κατεπειγοντων γνωσις (latiori sen-
 su) sed η γνωσις (strictè sumpta) est απο-
 δειξις των δια πισεως παρελημμενων ιχυρα
 και βεβαιος δια της κυριακης διδασκαλιας
 εποικοδομημενη τη πισει εις το αμεταπτωτον
 και μετ' επισημης και καταληπτον παραπε-
 πτα; In hac πισεως oppositione procul
 dubio profundior veritatum divinarum cog-
 nitio

g) Stromat. lib. 5. 685.

h) Cap. 2, 6, 9.

i) Stromat. libr. 7. 732.

nitio intelligitur, unde recentiores ^{k)} theologiae mysticae condendae occasionem sumserunt; Veritates illas tam theoreticas quam practicas fuisse ex recensione partium γνωσεως apud Clementem ^{l)} constat. Ad hanc veritatum cognitionem ope philosophiae ex mente Clementis perveniendum: Libri Stromatum, quos aliquam hujus γνωσεως partem, subobscurum licet, complexuros esse Clementis ^{m)} in antecessum dixerat, αναμεμιγμενην την αληθειαν τοις φιλοσοφιας δογμασι, μαλλον δε εγκεκαλυμμενην και επικεκρυμμενην ostenderent; ⁿ⁾ & infra l. c. ait, quod φιλοσοφια (ante adventum Christi eis δικαιοσυνην Ελλησιν αναγκαια) νυνι χρησιμη προς θεοσεβειαν γινεται, προπαιδεια τις εστα τοις την πισιν δι' αποδειξεως καρπυμενοις

k) Gottfr. Arnolds Historie der mystischen Theologie, pag. 322.

l) Strom. l. 7, 708. m) Strom. I, 276.

n) Strom. l. I, 278.

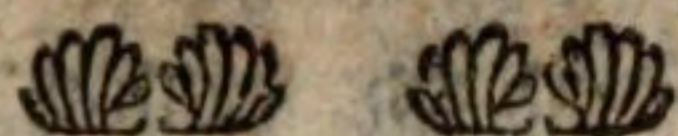

νοίς. Hæc philosophia doctrinæ christi-
 næ applicanda esset: ο) η κατὰ τὴν θείαν
 παραδοσιν (ο; doctrinam, ut alibi) φιλοσο-
 φία τὴν προνοίαν ἱεῶσι καὶ βεβαίοι; Ecce-
 λeticam philosophiam intelligit: η) οσα εἰρη-
 ται καλῶς παρ' ἑκάστη τῶν αἱρεσεῶν τετῶν
 (scil. ex græcorum philosophorum, quos
 enumerat, systematibus); Si ipsos Strom-
 tum libros, quos annotationes ad eruditam
 religionis christianæ cognitionem esse Euse-
 bium q) tradit, evolvamus, insignem dog-
 matum religionis & in his talium, qui in
 utramque partem disputari solent, varieta-
 tem absque justo ordine coagulatam in iis-
 dem deprehendimus; quas cum ex scitis
 philosophorum, tum ex sacro codice ple-
 rumque allegorica methodo explicato, quo-
 ad licuit, illustrare conatur. Ex dictis jam
 apparet, illam Clementis γνώσιν plura in-
 volve-

ο) Strom. l. I. 296.

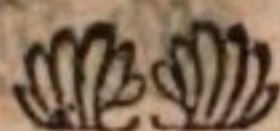
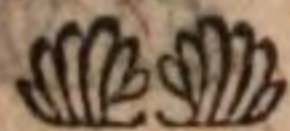
η) Strom. l. I. 288.

θ) Histor. eccles. Lib. 6. cap. 13.

volvere, quam solam allegoricam methodum scripturam interpretandi; nec theologia mystica absolvi, saltem eo sensu, quo recentiores *r)* hanc sumunt, quatenus sola experientia, contentis ratiociniis, superstruitur, etsi dicendum, eam varias notiones ex placitis Veterum mysticorum, tam ethnicorum quam judaicorum, in se continere simulque primas ad mysticismum christianum lineas ducere; Potius sub *γνῶσις* Clementis *eruditam in religione cognitionem* intelligo; quam Clemens, ceterique qui eum sequuntur, in applicatione dogmatum philosophiæ gentilis ad veritates christianas ex scriptura allegorice exposita eliciendas promovere istius temporis posuerunt; aut si uno nomine, licet minus adæquate, illam Philosophi-

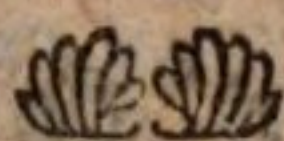
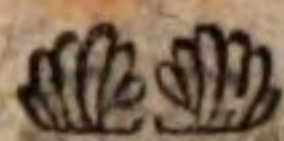
r) De vera theologiæ mysticæ notione definienda plerumque eruditi fluctuant; Procul dubio eam recte delineavit V. S. V. *Noesfelz* in libro: *Anweisung zur Kenntniss der allgem. Bücher in der Theologie*, pag. 296.

sophicam theologiam appellare mavis.

Relicto Clemente, ad Origenem progredior, qui doctorem suum ex vestigio secutus est: Quos Clemens Alex. gnosticos vocavit, illos Origenes *§*) nominat: τῆς ἐν φιλοσοφίᾳ προκοψάντες; In libro suo περὶ ἀρχῶν distinctionem admittit inter doctrinam publicam & privatas doctorum opiniones; Haud pauca dogmata, quæ vel nondum publice decisa erant, vel ad argutias eruditorum omnino referenda, silentio præterit, ne affluentia dogmatum vulgus obrueretur. In scriptis suis placita philosophorum cum dogmatibus christianis conjungere ubique studet; Haud raro igitur sensum scripturæ litteralem misere adeo detorquet, ut sensum mysticum, quem ubique quærit, indagare possit; Hunc quam plurimos latere ipse profitetur, donumque Dei singulare

§) Contra Celsum pag. 3. Edit. Spenc.

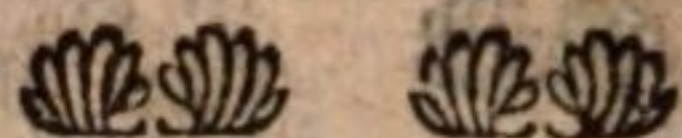

lare ad eundem eruendum requiri; De quibusdam dogmatibus expressis verbis monet, quod eadem in vulgus efferre minime liceat. His omnibus, quæ jam attuli, simul perspexeris, *eruditam hanc cognitionem secrete habitam* duabus partibus constituisse credo, nimirum: I.) *profundiori & philosophica mysteriorum aliorumque christianæ religionis dogmatum, potissimum quæ problemata theologica tunc temporis habebantur, explicatione.* II.) *Sensus mystici locorum S. Codicis, quæ istis explicationibus inservirent, interpretatione una cum arte hunc eliciendi.*

Paucis doctorum familiaribus, *t*) & quotquot discipuli ad munera in ecclesia obeunda destinati erant, patebat hæc secretior do-

ctrina,

t) Clem. Al. Strom. L. I. p. 130. Edit. Basil. 666. - „a nobis audiat. ei, qui occulte audit, occultum manifestatum iri, & ei, qui secrete ea, quæ traduntur, potest servare, apertum iri, quod opertum est, ut veritas et id, quod multis est occultum, fiat paucis manifestum.“

ctrina, idiotis omnibus, five catechumeni
five fideles erant, exclusis. Si interdum
in scriptis suis Patres declarant, hæc vel il-
la consulto prætermitti, tum fiebat *partim*
adversariorum ergo, tam hæreticorum quam
aliorum inter ipsos orthodoxos doctorum,
qui hanc docendi methodum odio carpe-
bant dicentes philosophiam religioni nocere;
partim quoque imperitorum gratia, ne
hisce explicationibus male intellectis abute-
rentur falsas conclusiones exinde eliciendo;
Ex his sequitur, hanc secretiorem doctri-
nam non fuisse *patribus primævis universa-*
lem, iis vero propriam, qui philosophiæ
operam dabant.

§. 6.

*Dogmata, quorum subtilior & philosophica
explicatio non divulganda esset, per-
tractantur.*

De priori parte eruditæ cognitionis,
quam in medium proferre nefas erat, jam
dispi-

dispicendum: Ad potiora dogmata huius
subiecta, quorum magna pars ex placitis phi-
losophorum illustranda esset, refero. cum pri-
mis MYSTERIUM TRINITATIS, quod
ex mente Clementis v) & Athenagoræ x)
in verbis Platonis y) etiam deprehenditur.
Illa explicatio huius mysterii, quæ ad nor-
mam Platoniam composita erat, non cui-
vis patebat, quæ in re istum philosophum
z) & Philonem a) secuti sunt: Exem-
plum

v) Strom. L. 5, 595. x) Orat. pro Christ.

y) In Timæo Ep. 2. „Περὶ τῶν πάντων

βασιλεῖα πάντ' ἐστὶ, καὶ ἐκεῖνος ἐνέκα

πάντα. καὶ ἐκεῖνο αἰτίον πάντων τῶν

καλῶν. Δεύτερον περὶ τὰ δευτέρα,

τρίτον περὶ τὰ τρίτα,

z) I. c. Dionysio respondet: Φράσεις σοι δι-

αινιγμάτων, ἵνα ἂν τίη δέλτος ἡ ποντή ἡ

γῆς ἐν πτυχαῖς παθεῖ, ὁ ἀναγνὼς

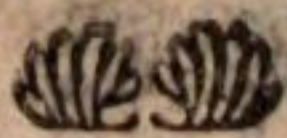
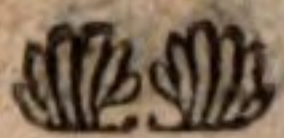
μὴ γινῶ.

a) Eum dogma suum de tribus in Deo po-
tentius ambigue & arcane proposuisse ne-
minem fugit.

plum Synesii Cyrenæi adducam, qui in hymno I. hoc mysterium obscure admodum describit: trinitatem enim *τρίκορυμβον αλκάν* Patrem *αυτοστυτόν αρχάν* atque Filium *πρωτοπόρον είδος* nominat, quæ descriptio Platonismum, in quo Synesius totus est, haud parum redolet; Hujusmodi explicationes philosophicas, quibus errores haud leviores sæpius admixtos fuisse constat, populo subduxerunt, cui hoc dogma simpliciore & planiori modo propositum fuit; adeo ut compluribus ecclesiæ doctoribus, sicut sacerdotibus apud vetustissimas gentes, Ægyptios nempe, Chaldaeos &c. duplex esset veritatum pertractatio, esoterica & exoterica seu coram populo. Porro huc pertinent variae illæ & vagæ de CHRISTO notiones, quæ obscure adeo proponuntur, ut verus sensus, quem autor in animo habet, difficulter elici possit, quod in Clemente Alex. *b)* potissi-

b) Stromat. Lib. 5, 547.

tissimum observatur; *Λογος* cum *ιδεα* Platonis comparatur, quæ formam personæ induit; cum vero attributa, quæ *ιδεα* apud Platonem habuit, *λογω* etiam tribuantur, a-
libi pro sola vi patris sumi videtur; **UNI-
ONEM** [PERSONALEM Origenes *c*) ad ea
dogmata refert, de quibus *οικεια ζητησις*
instituenda esset. Ad doctrinam de AN-
GELIS explicandam Plato pariter in auxilium
vocatur, quem secuti sunt Patres statuentes,
eos corporibus indutos libidine lapsos fuif-
se & in atmosphæra commorari ad guberna-
tionem populorum divisos; Hæc tamen sen-
tentia eruditis erat propria, nondum enim,
vivo adhuc *Origene* *d*) publice decisum erat:
„quid aut quomodo angeli sint.“

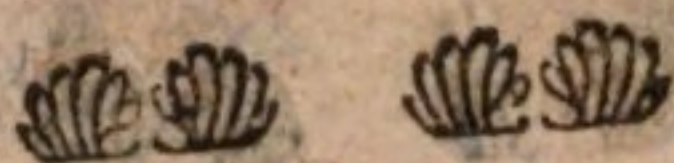
De **HOMINE** ejusque partibus varia
illi patres sermocinati sunt: Distinctio ani-
marum inter *ψυχην* & *πνευμα* illi, quam

D 2

Plato

c) Contra Celsum Lib. I. 27.

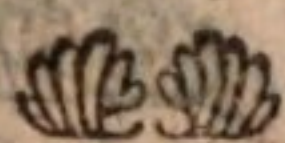
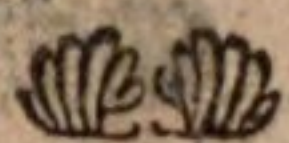
d) In Proœmio *περὶ αρχων*.

Plato inter ψυχην & νουν admittit, me non monente, responderet; quæ de anima rationali (λογικη Platonis) per contemplationem & enervationem corporis ab hoc ergastulo suo & anima αἰσθητικη dissocianda, ut ad Deum, ex quo emanata erat, etiam in hac vita reduceretur, excogitata sunt, ad sublimiorem morum theologiam populo omnino subducendam procul dubio pertinebant.

Ad mystica dogmata, quorum explicatio vulgum latebat, ea pari modo referenda sunt, quæ de DUPLICI MUNDO e) crediderunt, intelligibili nempe sive superiori, ab angelis & animis inhabitato, qui iisdem vicissitudinibus in mundo aspectabili factis subiectus erat; Hæc opinio Platonice originis, ni fallor, fuit; in illo enim systemate varia occurrunt de æternis ideis & imaginibus omnium rerum ex intelligentia Dei pro-

e) Origen. περὶ ἀρχῶν Lib. 4. Cap. 3.
it. Comment. in Joh.

profectis, ad quas hic mundus constructus
fuisse dicitur. De FINE MUNDI nil certi
coram populo definitum fuit, respectu nem-
pe habito ad ea, quæ interitum ejus, quem
quidem aliquando *f)* futurum esse populo
enunciabatur, ex opinione eruditorum præ-
cedere debebant; hoc ipsum Origenes *g)*
profitetur subjungens, totum dogma summa
cum cautela coram populo pertractari dis-
quisitioni eruditorum propius subjectum;
Huc spectant, quæ de CHILIASMO P. P.
opinati sunt, cui probandæ, sicut ceteris
dogmatibus, de quibus inveniendis ope phi-
losophiæ utebantur, sensus allegoricus ex
historicis S. Códicis locis, præsertim libro
geneseos, eliciendus inferviret. Si ad do-

D 3

Etrinam

f) Nonnulli etiam prædicebant, finem ejus
non multo esse remotum, quod ad arcanum
pertinebat.

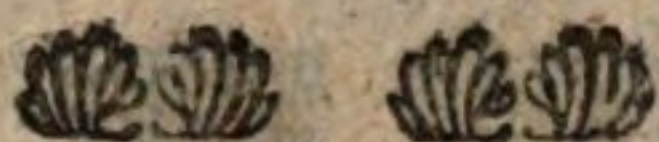
g) Περὶ ἀρχῶν, L. I. C. 6 coll. cum L. 3.
C. 5. & in Proœmio: „Quid ante hunc mun-
dum fuerit, aut quid post hunc mundum
erit, plerique nesciunt.

Etiam de RESURRECTIONE CORPORUM
 animum advertimus, haud pauci patres in
 illa exponenda ad normam ecclesiasticam pro
 concione ad populum se accommodarunt,
 metempsychosin Platoniam aut aliam expli-
 cationem sibi ipsi & aedibus suis familiaris-
 simis asservantes; Nullus dubito, quin lo-
 cus *Synerii Cyrenaei* h) ita intelligendus sit:
 „Prædicatam resurrectionem (metempsycho-
 sin, ut puto, annuit, quam quidam doctores
 contra morem receptum coram proposuerunt)
 arbitror esse rem arcanam, & multum abest,
 ut cum multitudinis opinione de hac re con-
 sentiam.“ Mox subjicit; „Vulgo enim
 cum philosophia quid esse commune potest?
 PÆNAS INFERNALES in conventibus pu-
 blicis obscure pertractari asserit Origenes i)
 Sicut de Loco, ubi in altera vita homines
 puniuntur, nil aliud publice dici, quam quod
 pec-

h) Epist. 105.

i) Contra Celsum Lib. 3, 153. „ΤΟΥΤΟ
 ΜΕΙ' ΕΠΙΚΡΥΨΕΩΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΣ ΛΕΓΕΤΑΙ.

peccatores ibidem pœnas luant; cetera, sub-
jicit, nequimus publice docere. *k)* Cete-
roquin summa cura cavebant, ne traditiones,
quæ ad fata ecclesiæ proxime respiciebant, ni-
mirum de *tempore & modo adventus Anti-*
christi cum conjecturis huc spectantibus, de
exitio imperii romani &c. divulgarentur,
quod quidem ex causis politicis factum est,
ne ab hostibus religionis hæc sciscitantibus
cultores Christi æstu persecutionum obrue-
rentur, & de re christiana actum esset. His
& similibus explicationibus ex placitis philo-
sophorum potissimum haustis ideoque erroneis
ad interiores recessus eorum religionis dog-
matum, quæ ex mente sua in scriptura non
satis clare produntur, penetrare sperabant;
Etsi plerosque ab harum cognitione sedulo
arcebant, fatendum tamen, quod haud pau-
ci doctores nonnunquam, præcipue in dis-

D 4

fidiu

k) Contra Celsum Lib. 6, 292.

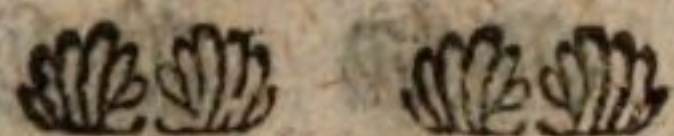

fidis exortis, cum philosophia in auxilium
vocaretur, de hisce invulgas efferendis aliis
largiores fuerint.

in *medicis* *cap. 7.*

De reticentia circa interpretationem S. Codicis.
Quænam mysticæ interpretationes
clam habendæ essent, disquiritur.

Præcipuam illius sublimioris cognitio-
nis, quæ sub *γνωσεως* nomine venit, partem
procul dubio *mysticæ S. Codicis interpreta-*
tiones efficiebant. Scripturam non modo
sensum literalem captui plebis attemperatum,
sed etiam mysticum, quem majoris pretii ha-
bitum divinum vocabant, in se continere af-
firmabant illi patres primævi. Hic, quem
posteriori loco nominavi, in locis historicis
præsertim quæstus multiplicis usus erat.
Si nempe res, vel facta, quæ Deo indigna
spectabantur, in S. literis occurrebant, al-
legoricus & mysticus sensus quærebatur,
aut in diffidiis cum adversariis religionis alias
victo-

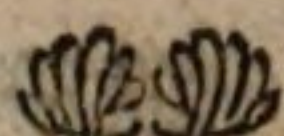
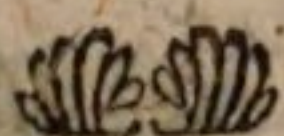
victoriam reportare non licebat, Pseudo-gnosticorum exemplum in arcanis sensibus indagandis sequebantur, aut denique si sensus scripturæ grammaticus argutiis eorum philosophicis vel adversus erat vel saltem hisce probandis non inserviret, ad allegorias recurrebant; Hanc enim regulam sibi propositam habuerunt: Quicquid ope rationis erui potuit, id ex S. literis stabiliendum esset, si literæ id non produnt, ad allegoricas explicationes confugere liceret. Constat, P. P. Philonem *l)* illum judæum hac in re imitatos fuisse, cujus præceptis philosophicis scriptura quoque se attemperaret; verum tamen ex ipsius *m)* testimonio de Therapeutis

D 5

tis

l) Certe multa loca mystica apud Patres sine Philonis ope non intelliguntur, v. gr. quod Clemens Alex. de arca fœderis Stromat. l. 5, 562. &c. enuntiavit.

m) De Therapeutis ita loquitur: Εντυχοντες τοις ιεροις γραμμασι, Φιλοσοφῶσι τὴν πατριον Φιλοσοφίαν ἀλλήλο-

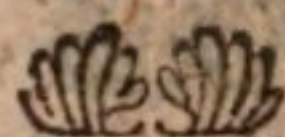
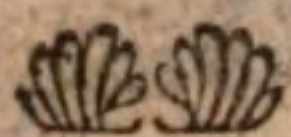
tis & Essæis perspicuum est, hanc mystice interpretandi methodum ante illud ævum, quo in vivis erat, exstitisse; Ars illa sensus arcanos ex S. Codice eliciendi methodo dogmata philosophica veritatibus divinis applicandi non minus *an iquior ac communior* in ecclesia christiana fuit; in scriptis enim Barnabæ aliorumque, qui in incunabulis christianismi degebant, mentio hujus facta est, sicut etiam successu temporis apud ipsos patres, qui philosophicas explicationes odio carpebant, magni pretii habebatur; Tandem illa adeo vulgaris facta est, ut, sensu litterali haud raro aut prorsus neglecto *n)* aut saltem obiter pertractato, sensui arcano præcipue immorandum esset. Quid quod! eo usque processit, ut pro concione ad populum hæc eruditionis specimina patres publice

πραγτες. - in libr. de vita contemplativa Oper. T. 2.

n) Origen. *περί αρχ.* L. 4. p. 741.

blice declararent, cui sententiæ, licet recentiori ævo non vulgo comprobata, exemplum Origenis o) cum aliis patrum testimoniis suffragatur; Non enim tantum ad majestatem S. Codici conciliandam, sed etiam ad pulchrum atque decorum orationis, de quo doctores ecclesiæ tertio & quarto seculo certare incipiebant, ut applausum populi, finito sermone, consequerentur, haud parum conferebat, id quod ex variis patrum locis colligitur. *Totam igitur reticentiam circa interpretationem S. scripturæ partim illos sensus arcanos ex locis S. Codicis historicis eruendos, qui philosophicis suis præceptis, quibus doctrinam christianam illustrare conati sunt, probandis inservirent, partim ipsam mysticos & allegoricos sensus eliciendi artem respexisse arbitror.* Si illas
philo-

o) Una cum genere dicendi symbolico & emblematum referto, quod improbavit Hieronymus in Epist. 34 ad Nepot. Oper. Tom. 4.

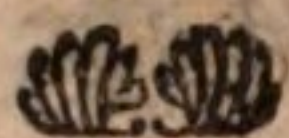
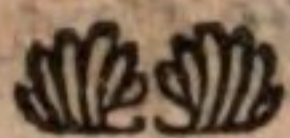
philosophicas explicationes, quibus ad ulteriorem dogmatum religionis cognitionem tendebant, plerosque celaverint, sequitur, arcanos scripturae sensus in hunc usum adhibitos quoque occultandos esse. Origenes *p*) catalogum dogmatum exhibet, quibus probandis sensus sacrae scripturae arcanus cum primis suppetias ferrer, atque haec eadem fere dogmata sunt, quae ope philosophiae explicanda esse ad sphaeram praeced. commemoravi

p) Περι αρχων Lib. 4, 742. „Τα περι Θεου ως προηγεμενα και τα μονογενους αυτου, ποιας εστι Φυσεως, και τινα τροπον υιος τυγχανει Θεου, και τινες αι αιτιαι τα μεχρι σαρκος ανθρωπινης αυτον καταββηκεναι και παντα ανθρωπον ανειληφεναι. Τis τε και η τωτων ενεργεια και εις τινας και ποτε γενομενη. Ανα καιως δε ως περι συγγενων και των αλλων λογικων θειωτερων τε και εκπεπτοκοτων της μακαριοτητος, και των αιτιων της τωτων εκπτωσεως.

ravi. Sentum igitur, quem mysticum vo-
cant (licet re ipsa sit sola rerum accommoda-
tio ad alias res significandas) philosophicis
horum dogmatum explicationibus con-
firmandis tributum populo doctores ecclesiæ
subduxerunt, quoniam utrumque eruditam
religionis cognitionem concernebat; quod
quidem de tota mystica Sacri Codicis inter-
pretatione dicendum est; verumtamen sen-
sum scripturæ mysticum hunc in usum non
adhibitum, sæpius lubenter propalaverint,
& quidem ob rationes pag. 59 memoratas.
Ipsa methodus mysticos & arcanos sensus
interpretandi una cum regulis hermeneuti-
cis huc spectantibus ad studium exegeticum,
quod tantum in scholis eruditorum locum
habebat, omnino pertinuit; Donum Dei
singulare una cum doctrina haud vulgari ad
hoc opus requirebatur; q) ille igitur, qui
his

q) Origen. Protem. περί αρχων. „Scriptura
habet sensum alium quam plurimos laten-
tem

his instructus erat, *πνευματικος* nominatus est; Professi tamen P. P., quod sensus arcanus ex haud paucis oraculis indagari nequeat. Origenes nomine patris allegoriarum infamatus est, eo quod novas regulas hermeneuticas invenit; testatissimum est, eum cetera meritissimum plures etiam sensus uni eidemque scripturae loco tribuisse: 1) *literalem*, qui quoque grammaticus & |historicus vocatus est. 2) *mysticum* seu spiritua-lem qui rursus erat *vel moralis* seu tropologi-cus *vel allegoricus* (*sensu stricto*) seu terre-nus, qui ad fata ecclesiae in his terris ten-debat, *vel* denique *anagogicus*, si ad cœle-stem mundum per eum respectus habebatur. Hanc vero interpretandi methodum, quam revera formam artis habuisse nemo non per-spicit,

tem (o: quem perpauci eruere valent) & infra: „Quod spirat lex, non est omni-bus notum; nisi iis solis, quibus gratia Sp. Scti. in verbo sapientiae & scientiae condonatur.

spicit, discipulis eruditione incumben-
tibus propriam fuisse probatione vix indiget.

§. 8.

*Uterior descriptio hujus arcana docendi me-
thodi respectu objecti personalis.*

Ut eo melius percipiat, quod in
§phis præcedentibus de argumento discipli-
næ arcani jam exposui, opus est respectu
OBJECTI PERSONALIS distinctione inter
*institutionem publicam seu communem, pri-
vatam atque arcanam seu secretiorem.*

In *commun*i institutione r) in cultu publico
coram omnibus ecclesiæ membris, tam cate-
chumenis quam fidelibus, præter lectionem
scripturæ sacræ sermones habiti sunt, in
quibus dogmata ad mores corrigendos neces-
saria ex oraculis S. codicis planis verbis pro-
positis, respectu ad imperitam auditorum multi-
tudi-

r) Loca, quæ institutionem communem &
privatam fidelium discernunt, collegit
Binghamus in Orig. Eccl. Part. I. pag.
40.

tudinem habito, populariter explicabantur. Præter doctrinam morum præcipua religionis christianæ capita ex. gr. de Deo & attributis ejus, de redemptione Christi & similibus quoad substantialia absque ulla penitiori explicatione v. gr. de modo unionis hypostaticæ &c. tradebantur. Nulla sacramentorum & formularum precum in rituum administratione prælectarum detectio, nulla plenior mysteriorum fidei, quæ in symbolo continentur, explicatio facta est; Si ad hæc ex improvviso sermo ferebatur, illum subito abrumperere, aut verborum involucris, allegoriis & ænigmaticis locutionibus catechumenorum gratia sententiam suam obscurare conabantur. Oracula divina primo ævo secundum litteram exposita sunt, proinde tamen, ingravescente nimio allegorias venandi studio, sensus mysticus haud raro avida manu arripiebatur; Ipsi vero doctores, qui philosophiæ nomen dederant, eandem

dem in publicis institutionibus omiserunt, cujus rei exemplum est ipse Origenes, licet eam infecutis temporibus sensim irrepsisse non negavero, id quod ex querela Synesii s) fatis elucet.

Privata institutione vel fideles vel catechumeni seorsim fruebantur.

In priori coram fidelibus in cœtu publico, dimissis jam catechumenis, præter sacramentorum & arcanorum rituum administrationem perspicue & apertius de mysteriis fidei agebatur, simulque preces, quibus interesse catechumenis non liceret, fundebantur. t)

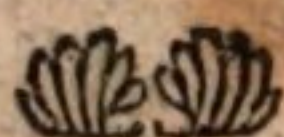
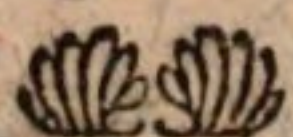
Posterior catechumenis, quorum numerum christiani in ecclesiæ gremio nati, Judæi & gentiles conversi efficiebant, impertita est.

His præcepta moralia atque veritates theoreticæ pro cujuscunque statu scitu necessariæ, illis tamen,

quæ

s) pag. 54. §. 6.

t) Bingham. l. c.

quæ catechumenorum ergo in cœtu publico regebantur, prætermiſſis, tradita ſunt.

Quamprimum in ordinem competentium recepti ſymbolum fidei obtinuiffent, quod memoriæ conſervandum in literas referre nefas erat, tum ſimul inde ab iſtis 20 ante baptiſmum diebus veritates in eodem comprehenſas, præſertim myſterium trinitatis, curatius docebantur. v) Ab illis institutionum generibus, quas nominavi, omnino diverſa eſt *ſecretior & erudita*, x) quæ in ſcholis obtinuit, certisqve familiaribus, quibuſcumqve imprimis ad ſacra munera in eccleſia obeunda deſtinatis, citra ullam tergiverſationem commiſſa: Cum hiſ non modo de quocunqve dogmate abſtruſiori toto ambitu ſuo, & quidem methodo ſcientifica, diſputatum fuit; ſed ad interiores uſqve dogmatum religionis reſeſſus, ceteris

v) pag. 30.

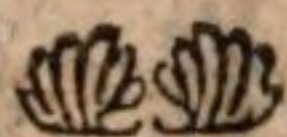
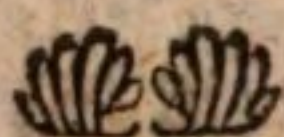
x) vid. pag. 36. annot. n. de dicto Auguſtino.

teris inaccessos, quoque penetrarunt. In studio exegetico imprimis sensus mystici, quotquot doctores in S. Codice indagare poterant, una cum methodo illos eruendi explicabantur.

Illi ecclesiæ doctores, qui philosophiam laudibus extollebant, veritatibus divinis, tam theoreticis quam practicis, explicationes e philosophorum placitis scripturæ mystice expositæ applicatis subjunxerunt monstrando simul mutuam necessitudinem, quam inter multa dogmata religionis christianæ & philosophiæ intercedere putabant.

Ex his omnibus testatissimum est, totam arcani disciplinam *partim* in occultatione rituum quorundum, *partim* in varia docendi methodo pro diversa auditorum conditione constituisse; adeo ut quibusdam ea dogmata, quæ hisce necessaria habebantur, plerumque simplici habitu proposita fuerint, cum e contrario aliis, qui S. litteris operam

dabant, uberior veritatum cognitio, quin
imo argutiæ theologicæ concederentur.

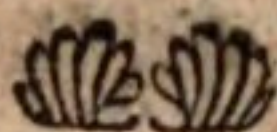
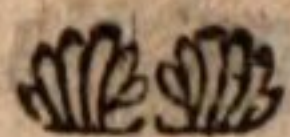
Ad SCRIPTA eruditorum patrum quod
attinet, notatu dignum est, eosdem in illis
libris ad catechumenos directis, aut de qui-
bus metuendum esset, ne in manus catechu-
menorum inciderent y) in mysteriis præ-
sertim sacramentorum evulgandis admodum
cautos fuisse, tanta circumspectione in aliis
scriptis non adhibita. Expositionis, quæ
ex scitis philosophorum desumebatur, rete-
gendæ alii aliis parciores erant.

§ 9.

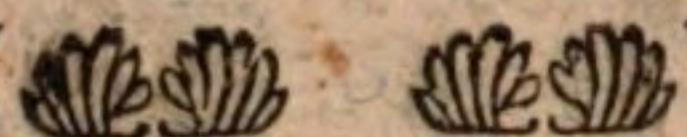
De Origine totius disciplinæ arcani.

De hac definienda tanta est senten-
tiarum diversitas, quanta de argumento ejus-
dem datur. Eam inde a creatione mun-
di deducunt Romano-catholici dicentes: my-
sterium

y) Ideo Cyrillus Hieros. prohibet, ne cate-
cheses suæ mystagogicæ catechumenis tra-
dantur.

sterium trinitatis ita Protoplastis incognitum
fuisse; cui sententiæ omnino suffragor, si
id nomine disciplinæ arcani appellare velis,
quod rota quædam societas aut totus popu-
lus non de omnibus dogmatibus, quæ ad
perfectiorem religionis suæ faciunt, certo
tempore compertum habeat? Certe hoc re-
spectu Judæis in N. Tto clarior de supre-
mo ente est notitia, quam in veteri; Utri-
que vero, tam Protoplastis quam Judæis,
illam, quæ pro tempore & statu ipsorum ne-
cessaria erat, rerum divinarum cognitionem
sibi acqvirendi occasio patebat; Ejusmodi
igitur occultationem, quam attuli, hoc lo-
co non intelligendam esse, oppido apparet.
Non secus res sese habet cum systemate re-
ligionis aliarum gentium quoad formam,
quam vetustissimis temporibus induit, & in-
ter eam, quam serius consequitur, dum phi-
losophi & litterarum periti absonas fabulas,
quibus religio scatet, perspicientes eandem

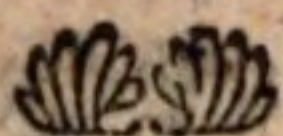
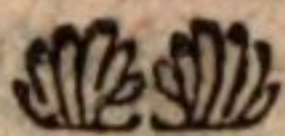

purioribus notionibus exornant; quod vero hi philosophi aut ipsi sacrorum antistites hac scientia præstantiori instructi certis tantum civibus eandem committant, ceteris ejusdem societatis & religionis publicæ exclusis; seu, quod idem est, distinctio inter religionem popularem & sapientum facienda sit; id institutum cum more res sacras occultandi, qui apud primævos christianos viguit, aliquam saltem, licet imperfectam, similitudinem habere quivis æquus rerum arbiter largiatur. Tota lis de origine disciplinæ arcani pro mea sententia componi potest, si hæ duæ quæstiones probe discernuntur:

I) Unde P. P. hunc sacra occultandi morem edocti sunt? II) Quorum exemplum hac in re imprimis sibi propositum habuerunt?

Quoad Ium respondendum, quod hæc notitia tam ex fama de mysteriis aliarum gentium & institutis philosophorum, quam ex ipsa experientia, dum in istis locis, ubi hic

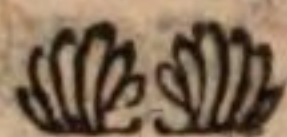
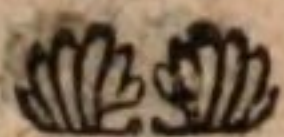
mos

*mos receptus erat, complures P. P. commo-
rati sunt, unice petenda sit.*

Si v. gr. opera Clementis Alexandrini perlustramus, notitiam geographicam haud vulgarem religionum & rituum aliarum gentium, præsertim græcarum, in iis deprehendimus; licet fatendum, hanc falsis testimoniis sæpe superstructam esse, id quod clarius elucet, si alii scriptores majoris auctoritatis consuluntur. Quid quod! hic una cum plerisque P. P. in ludis philosophorum litteris operam dederat; immo ipsi olim gentiles fuerunt.

Quocunque oculos advertebant, mysteria erant, & ubi mysteria, ibi plerumque celatio aut rituum aut dogmatum, vel utriusque simul; Quoque enim tempore, inde ab antiquissimis ad nostra usque ac plerisque fere gentibus sive cum istis Indicis populis nondum immanitate exutis, sive cum Græcis illis vetustioribus ad culmen scientiarum properantibus pari passu ambulant, moris fuit

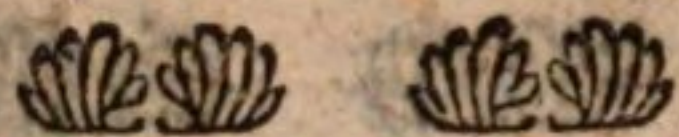
certos ritus religiosos aut certa quædam dogmata, quæ sacra habebantur, quibusdam tantum paucis retegere, ceteris civibus vel nequam vel saltem non sine prævia & haud raro admodum gravi lustratione ad hæc admissis.

Quamprimum gens quædam cultior facta venationem cum aratro commutaverit, etsi nondum e statu ferocitatis penitus egressa, incantationes & auguria sua, quæ jam formam artis consecuta sunt, paucis tantum exploratæ fidei ab illius artis peritis manifestantur; Nobis exemplum sunt sacerdotes, si hoc nomen merentur, apud Ægyptios antiquissimi ævi, illique incantatores (vulgo *Jongleurs* dicti) apud Indicas gentes; Hi artes suas aliis non produnt, exinde enim victum & honorem quærunt. Simul ac religio populi cujusdam moratioris, licet adhuc litterarum rudis, certam & constitutam formam assequitur, oriuntur etiam ritus symbolici; Complures in unum coeunt, ut
de

de eorundem explicatione institui possint; hinc ob istam frequentiam de ea occultanda aut certis tantum civibus committenda hisce rituum ministris haud difficulter in mentem venit. Tandem, cum lingua satis ex-culta est, quæ sermonem symbolis & tropis refertum, theologiæ *μυστικῆς* parentem, non curat, atque litteræ una cum studio philoso-phico ad maturitatem productæ sunt, tum perspicaciores, erroribus et vitiis *tam* in religione ipsa, quam ætas obscura finxit, *quam* in ritibus symbolicis sensim emergen-tibus bene perspectis ad sanio rem mentem rediguntur; Ne vero publica salus novis inventis disturbetur, dogmata sua puriora aut viva voce aut scriptis arcanis selectis tantum limati ingenii atque exploratæ fidei civibus committunt; hinc illa oritur distinctio inter populi & sapientum religionem.

Quod ex natura rei hic protuli, id exemplis aliarum gentium satis illustravit

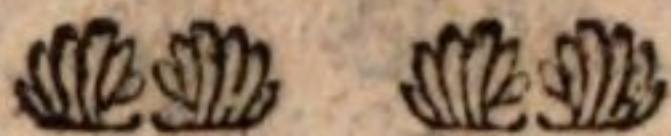

V. S. V. Meiners. 2) Omnes fere antiquæ & recentioris ætatis gentes, quarum mysteria ita comparata sunt, præter exotericam docendi methodum etiam esotericam quandam sive arcanam admittunt; eo tamen discrimine, ut in illis mysteriis, quæ arcanis scriptis delectui civium apertis absolvuntur, religionum sit diversitas, quæ tamen in dramaticis, peracta quadam lustratione, cuivis plerumque parentibus non locum habet.

Illius generis mysteria, ut illas gentes a Cel Viro commemoratas tantum afferam, Ægyptiis, Phœniciis, Chaldæis, Græcis & ex populis adhuc exstantibus Indis, Sinen- sibus a) atque Japonensibus adscribuntur. Ritus symbolici, sub quibus historia Dei, cui

2) *Von den Mysterien der Alten*, in libro, cui titulus: *Vermischte Philosophische Schriften*, 3ter Theil, pag. 164. Leipz. 1776. it. *Historia doctrinæ de vero Deo*, Part. I. Lemg. 1780.

a) Ita Brahmanis Indorum & Bonzis Sinen- sium.

cui dicati sunt, repræsentatur, iisdem fere Gentibus inde ab antiquissimo ævo adfuerunt, quorum exemplum ipsi Christiani medii ævi secuti sunt memoriam sanctorum in monasteriis celebrantes. Plura de his afferre supersedeo, quoniam in utroque libro memorato erudite satis perlustrata sunt.

Procul dubio ex mysteriis ille mos Philosophis usitatus auditores in exotericos & esotericos discernendi desumptus est; quod fecit Pythagoras, cujus discipulis mathematicis seu esotericis omnia arcana commitebantur, quorum magna pars *αυσματινός* denegabatur. Constat, eum symbolis arcanis, quæ nemo, nisi amici illi exploratæ fidei, caperet, usum fuisse; ne nempe, iudice *V. S. V. Meiners* *b)* consilia ipsorum politica detegerentur, & de rebus suis actum esset.

b) Versuch über die Religions - Geschichte der ältesten Völker, besonders der Ägyptier, Götting, 1775. pag. 213 & 14.

esset. Eundem ritum Plato adoptavit, qui symbolis arcanis & perplexis verbis interdum usus est, id quod ex trito isto, quod a P. P. testimonium de trinitate appellatur, liquido apparet, ubi in antecessum Dionysium hac c) ratione alloquitur: *Φρασεον δη σοι δι' αινυγμων, κ. τ. λ.* Liqvet, Peripateticos scientias suas philosophicas in exotericas, quas quisque ingenio qualicunque philosophico instructus mox capere potuit, & in esotericas, quas nemo nisi studio philosophico in totum deditus intelligeret, distribuisse.

Ad Judæos, relictis gentibus, progredior, quorum cultus leviticus cum mysteriis symbolicis, quæ populo litterarum rudi ea, quæ sensus afficiunt, anhelanti ortum suum debent, aliquam similitudinem habere mihi videtur; Separatio in templo facta quoad sanctum sanctorum, quod nemini nisi pontifici maximo solo expiationis die, & san-

c) vid. pag. 49.

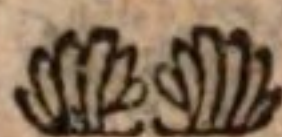
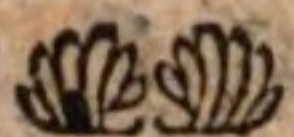
sanctum, quod tantum sacerdotibus munere & precibus fungentibus intrare licebat, arcanum quoddam in cultu publico subindicat.

Methodus arcana docendi non minus sectis judaicis ac gentilibus familiaris fuit: Essæis & Therapeutis, qui tantum quoad vitæ rigorem inter se differre videntur, scripta mystica, teste Philone, adfuerunt. Quicumque in eorum societatem recipiebatur, jurare debuit, se nunquam arcana manifestaturum esse.

Vix omni fide destituitur sententia cel. *Moskemii*, d) Philoni Judæo fuisse duplex religionis genus, popolare nempe & philosophicum, quod in vulgus efferre nefas erat.

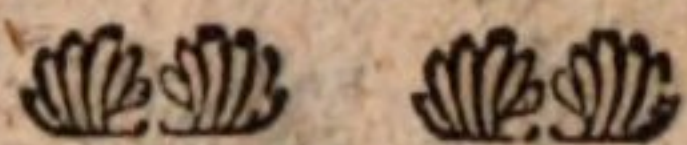
De Philosophia Judæorum exoterica & Cabbalistica
heic

d) Ad Cudworth. Syst. intell. p. 640. nam in libr. 3. Alleg. verba Saræ Gen. 21, 7. explicaturus ita familiares suos alloquitur: *Αναπετασαντες τα ωτα, οι μυσαι, παραδεξασθε τελετας ιεροτατας*

heic dicere nil attinet, eo quod ante originem posterioris generis disciplina arcani jam diu in ecclesia obtinuerat. Ex his jam al-
latis augurari licet, P. P. hujus consuetu-
dinis aliarum gentium earundemque philo-
sophorum notitia ad reticentiam circa sacra
servandam nullo negotio incitatos fuisse;
cui assertioni aliqua saltem lux affundetur,
cum probavero, plerosque P. P. in istis
terris, ubi hic mos receptus erat, ver-
satos fuisse:

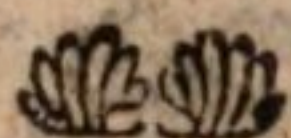
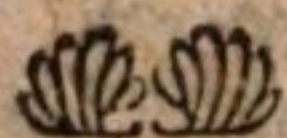
Constat, haud paucos P. P. olim Deo-
rum cultores atque ex variis regionibus, ubi
mysteria florebant, ortos scholæ catecheti-
cæ Alexandrinæ præfuisse. Ægypto, cu-
jus urbs Alexandria sedes Musarum per græ-
cos philosophos locupletata, simulque ob in-
gentem bibliothecam Ptolomaicam patria fa-
cta est Syncretismo Neo-platonico, qui
ad disciplinam arcani patrum constituendam
non-

nonnihil contulit, *e)* inde ab antiquissimo ævo mysteria *f)* fuisse supra ostensum est. Ex historia notum est, totum systema religionis Ægyptiorum insignem vicissitudinem subiisse, quamprimum hic populus græco imperio obtemperaret; Tempore enim Psammitici, Ægypto ope græcorum Asiaticorum subacta, ritus religionis græcæ Ægyptiis invitis obtrusi sunt, atque, regnante Ptolomæo, religio Ægyptiaca cum græca commista est; Osiride Baccho, & Iside Minervæ simili facta; quæ mutatione mysteria eodem modo, quo Græca, instituta illis tribuuntur. Græca nomina his usitata inde

e) Vid. Mosheimii Comment. de turbata per recentiores Platnicos ecclesia, quæ exstat in calce Cudworth. System. intellect. Tom. 2 Jen. 1723. Is p. 49 & 50. quosdam ritus commemorat, qui placitis eorum mysticis ac superstitionis nixi ecclesiæ sensim obtruduntur. Huc interdicta cum catechumenis precum communio, varii baptismi ritus &c. referuntur.

f) Sic civitates Sais, Memphis, Thebæ mysteria habuerunt.

de a tempore Psammetici, quo sine dubio illi
εγχευεις rituum Ægyptiacorum, peregrinan-
tium Græcorum gratia, instituti sunt, jus
civitatis in Ægypto, me iudice, obtinuerunt.
Nil igitur mirum, quod omnes fere illæ
formulæ in Eleusiniis aliisque græcis myste-
riis obviæ, licet quidem aliunde cognitæ,
præcipue ex ludis philosophorum, qui non
nuda nomina, sed etiam dogmata a myste-
riis mutuati sunt, a Clemente Alexandrino,
qui occultationem ecclesiasticam procul du-
bio introduxit, sæpius adhibeantur. Quid
quod! complures græci philosophi præter
Pythagoram & Platonem, quibus ejusmodi
arcana docendi methodus familiaris fuit, in
Ægypto aliquamdiu commorati sunt. - Ef-
sæi & Therapeutæ cum in Syria tum in Ægyp-
to - ac Philo ille Judæus, quem in
scitis philosophorum scripturæ allegorice
expositæ applicandis Patres secuti sunt, to-
tum fere vitæ tempus in Ægypto transegit.
Hoc

Hoc addi potest, quod nulla fere gens tanto desiderio ejus, quod mysticum est, arripiendi, quam Ægyptiaca, duceretur. Ceterum Deos & ritus alienos, ac eos in ipsa terra receptos, profiteri aut introducere olim in Ægypto exitiale g) fuisse, neminem latet.

His omnibus simul perspectis, extra omnem controversiam positum videtur, quod hic celandi ritus, quem Valentiniani in Ægypto degentes ad ipsa usque dogmata, Clemens, cui Alexandria natale solum erat, ad *γνωσιν* suam, & Patres cum secuti, ad ritus sacros extenderunt, proxime ex Ægypto arcessitus sit.

Altera quæstio jam absolvenda est, nimirum quorum exemplum hac arcani discipli-

g) Hinc dogma Platonis, quod summum ens exquiri & divulgari nequeat; id quod effato Clementis Stromat. Lib. 5, 644. haud incongruum videtur, scilicet quod nomen Dei ineffabile sit.

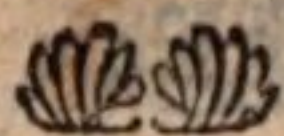
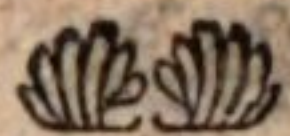

na imprimis sibi propositum P. P. habuerunt?

Si effatis ipsorum patrum fides habenda est, mandatum & exemplum Christi atque Apostolorum ex vestigio secuti sunt; Patres autem ad christianam religionem ex gentilismo conversi, potissimum Alexandrini, quibus ritus patrii etiam in ludis philosophorum servati animo inhæserunt, subiro loca ex s. literis, cum ob defectum regularum hermeneuticarum, tum ex pia fraude, male explicata indagarunt, quo instituta sua his confirmata eo citius approbarentur.

Sic haud pauca divina oracula illis succurrunt, quæ omnia recensere nimis longum foret; Ex his eminet istud mandatum, quod centies in scriptis patrum ad celebrationem rituum sacrorum, cumprimis eucharistiæ, probandum occurrit; „Ne, inquit Christus, *h)* date sanctum canibus, nec porcis

h) Math. 7, 6.

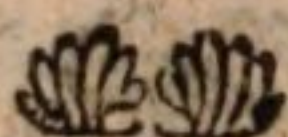
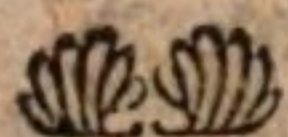
cis gemmas projicite.“ Alia quoque loca
ad auctoritatem arcanæ doctrinæ conciliandam
afferuntur, v. gr. *Joh.* 16, 12. *2 Tim.*
1, 14. 2, 2.

Illum Mathæi locum ad præfractos re-
ligionis adversarios, quibus invitis Aposto-
li salutaria evangelii dogmata obtrudere no-
luerunt, respicere certum est; Nunquam
Apostoli & antiquissimi ævi christiani, ex-
clusis ceteris ecclesiæ membris nullius cri-
minis reis, eucharistiam celebrarunt. Dicta
Pauli allata tam dona extraordinaria, quam
ampliores institutionem, quæ ad munus do-
ctoris rite obeundum requirebantur, tantum
concernunt; atque in illo Christi *i)* effato
œconomica docendi methodus, respectu tem-

F 2

poris

i) *Joh.* 16, 2. Ετι πολλά έχω' λεγειν
υμιν, αλλ' ου δυνασθε βασαιζειν αρτι.
2 Tim. 1, 14. Την καλην παρακατα-
θηκην φυλαξει, κ. τ. λ. *2 Tim.* 2, 2.
ταυτα παραδεξις πισοις ανθρωποις.

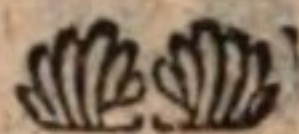
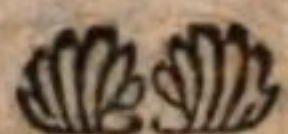
de a tempore Psammetici, quo sine dubio illi
εργεμενεις rituum Ægyptiacorum, peregrinan-
tium Græcorum gratia, instituti sunt, jus
civitatis in Ægypto, me iudice, obtinuerunt.
Nil igitur mirum, quod omnes fere illæ
 formulæ in Eleusiniis aliisque græcis myste-
riis obviæ, licet quidem aliunde cognitæ,
 præcipue ex ludis philosophorum, qui non
nuda nomina, sed etiam dogmata a myste-
riis mutuati sunt, a Clemente Alexandrino,
qui occultationem ecclesiasticam procul du-
bio introduxit, sæpius adhibeantur. Quid
quod! complures græci philosophi præter
Pythagoram & Platonem, quibus ejusmodi
arcana docendi methodus familiaris fuit, in
Ægypto aliquamdiu commorati sunt. - Ef-
sæi & Therapeutæ cum in Syria tum in Ægyp-
to - ac Philo ille Judæus, quem in
scitis philosophorum scripturæ allegorice
expositæ applicandis Patres secuti sunt, to-
tum fere vitæ tempus in Ægypto transegit.
Hoc

Hoc addi potest, quod nulla fere gens tanto desiderio ejus, quod mysticum est, arripiendi, quam Ægyptiaca, duceretur. Ceterum Deos & ritus alienos, ac eos in ipsa terra receptos, profiteri aut introducere olim in Ægypto exitiale g) fuisse, neminem latet. His omnibus simul perspectis, extra omnem controversiam positum videtur, quod hic celandi ritus, quem Valentiniani in Ægypto degentes ad ipsa usque dogmata, Clemens, cui Alexandria natale solum erat, ad γυνωσιν suam, & Patres cum secuti, ad ritus sacros extenderunt, proxime ex Ægypto arcessitus sit.

Altera quaestio jam absolvenda est, nimirum quorum exemplum hac arcani discipli-

g) Hinc dogma Platonis, quod summum ens exquiri & divulgari nequeat; id quod effato Clementis Stromat. Lib. 5, 644. haud incongruum videtur, scilicet quod nomen Dei ineffabile sit,

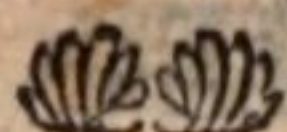
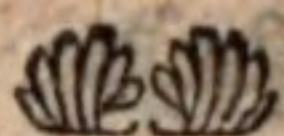

na imprimis sibi propositum P. P. habuerunt?

Si effatis ipsorum patrum fides habenda est, mandatum & exemplum Christi atque Apostolorum ex vestigio secuti sunt; Patres autem ad christianam religionem ex gentilismo conversi, potissimum Alexandrini, quibus ritus patrii etiam in ludis philosophorum servati animo inhæserunt, subito loca ex s. literis, cum ob defectum regularum hermeneuticarum, tum ex pia fraude, male explicata indagarunt, quo instituta sua his confirmata eo citius approbarentur.

Sic haud pauca divina oracula illis succurrunt, quæ omnia recensere nimis longum foret; Ex his eminet istud mandatum, quod centies in scriptis patrum ad celebrationem rituum sacrorum, cumprimis eucharistiæ, probandum occurrit; „Ne, inquit Christus, *h)* date sanctum canibus, nec porcis

h) Math. 7, 6.

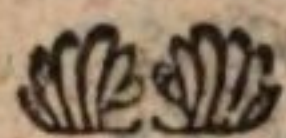
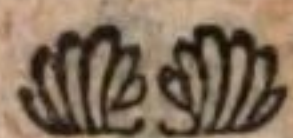
cis gemmas projicite.“ Alia quoque loca
ad auctoritatem arcanæ doctrinæ conciliandam
afferuntur, v. gr. *Joh.* 16, 12. *2 Tim.*
1, 14. 2, 2.

Illum Mathæi locum ad præfractos re-
ligionis adversarios, quibus invitis Aposto-
li salutaria evangelii dogmata obtrudere no-
luerunt, respicere certum est; Nunquam
Apostoli & antiquissimi ævi christiani, ex-
clusis ceteris ecclesiæ membris nullius cri-
minis reis, eucharistiam celebrarunt. Dicta
Pauli allata tam dona extraordinaria, quam
ampliolem institutionem, quæ ad munus do-
ctoris rite obeundum requirebantur, tantum
concernunt; atque in illo Christi *i)* effato
œconomica docendi methodus, respectu tem-

F 2

poris

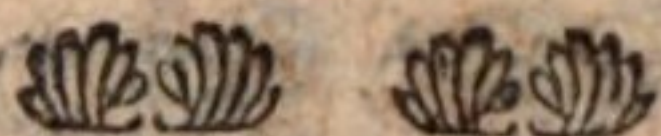
i) *Joh.* 16, 2. Ἐτι πολλὰ ἔχω λέγειν
ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βασάζειν αὐτί.
2 Tim. 1, 14. Τὴν καλὴν παρακατα-
θήκην φύλαξαι, κ. τ. λ. *2 Tim.* 2, 2.
ταῦτα παραθεῖς πῖστοις ἀνδράσιν.

poris habito, cernitur; sicut Apostoli inter πνευματικῶς & σαρκινῶς discernentes, ut supra ostendi, quoque statui cujuscunque se attemperant. Lubenter concedo, quod P. P. ex hac œconomia & συγκαταβάσει in docendo auditores suos in fideles & catechumenos discernendi occasionem sumserint; quo facto, isti patres olim gentiles, patriorum rituum adhuc memores, de disciplina arcani mysteriis haud absimili facta instituenta cogitarunt, ut hoc discrimen membrorum ecclesiæ eo apertius agnosceretur.

Quod autem præcipue in illa condenda *mysteria gentilium ob oculos habuerint*, id ex ejus comparatione cum iisdem, potissimum Eleusiniis, nunc instituenda evidenti-
us apparet: Nemo nisi initiatus ad mysteria & arcana gentilium admittebatur, profanis seu non-initiatis summa cum cura k) exclu-

k) Hinc formula: *εκάς, εκάς, οςίς αλι-
θροῦς, εκάς, εκάς εἴτε βαβηλοι.*

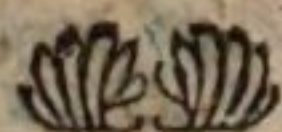
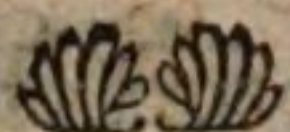

exclusis; quod de omni mysteriorum genere
in universum valet. Eodem modo apud
Christianos a conspectu rituum sacrorum,
qui clam habendi essent, catechumeni, Ju-
dæi & gentiles, qui sub nomine profanorum
veniunt, sedulo arcebantur hac formula:
„Ite catechumeni.“

Lex reticentiæ omnibus mysteriis, 1)
sicut etiam privatis philosophorum institutio-
nibus,

Huic identidem alludunt scriptores pro-
fani; hinc Porphyrius apud Euseb de
Præpar. evang. lib. 3. Cap. 5. *Φθέρ-
ξομαι οἷς θεμῖς εἰσι, θυρὰς δὲ ἐπιθε-
σθε βεβηλοῖς.* & Horat. Odar. L. 3.
Od. I. Odi profanum vulgus & arceo.
Idem de scriptis arcanis dicendum, quæ
nemini nisi initiato introspicere licet,
sic de Sinensibus apud du Halde Lettr.
Chinois. atque olim de Ægyptiis apud
Clem. Al. x. Stromat. L. 5.

- 1) V. gr. Isidis, Osiridis, Cybeles, Cereris
Eleusinae &c. hinc Herodotus lib. 2, 171.
res gestas Osiridis in medium proferre non
audebat. Alcibiades ap. Justin. Histor.
lib. 5, Cap. 1. „infimulatur mysteria
Cereris

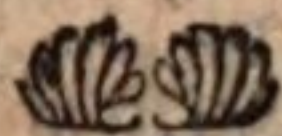
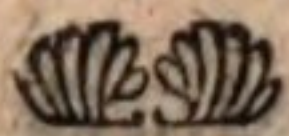

nibus, communis fuit; quæ, si primævam
 mysteriorum institutionem spectes, in riti-
 bus symbolicis ex hieroglyphicis constanti-
 bus, quæ plebs vix caperet, rationem suam
 agnovit; Hanc taciturnitatem involvit ipsa
 etymologia vocis *μυστηρίου*; quod ex *μυσ*
 oritur quasi *μυειν το σωμα*. Licet omnino
 falsum sit, quod iusjurandum a Christianis
 initiandis de ritibus arcanis non divulgandis
 exigeretur; tamen eosdem in vulgus efferre
 nefas ducebatur: *m)* Dogmata libris arca-
 nis contenta, quibus ipsa Eleusinia *n)* tem-
 pore Philosophorum gaudebant, nec effuti-
 ri

Cereris nullo magis quam silentio solem-
 nis enuntiavisse."

m) Cyrill. Hieros. Catech. 6. silentium præ-
 cipit: *βλεπε μοι, μη εκλαλησης -*
- ης ποτε και συ κατηχουμενος, &
διηγησαμην σοι τα προκειμενα.

n) Vid. Meiners über die Mysterien der Al-
 ten. pag. 308. in seinen vermischten Schrif-
 ten. 3. Th.

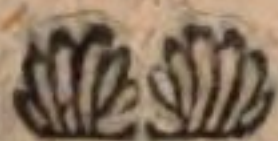
ri nec in litteras referri o) debebant; Ita symbolum fidei, quod præcipua religionis mysteria complectebatur, tantum memoriæ conservandum litteris mandare non licebat; quod ex effato Sozomeni pag. 20. allato dilucide apparet.

Quædam similitudo erat indumentis, quæ initiati tam in mysteriis Eleusiniis quam in ecclesia gestare debebant: Quicunque eleusiniis initiari cupiebant, novas vestes induerent, sic baptizati candida veste, qua 7 dies post baptismum apparerent, ornati sunt. Immo ipsæ voces & loquendi formulæ, quæ in mysteriis gentilium frequentiores erant, in disciplina arcani patrum occurrunt; *τελειν*, *τελειχν*, *τελειωσις* ita de baptismo adhibetur apud Cle-

F 4

mentem

o) Ita apud Ægyptios &c. Et Druidæ Cætarum arcanas suas scientias litteris mandare volebant, teste Julio Cæsare de Bello Gall. L. 6. C. 35. Idem Philosophis familiare fuit, hinc Hipparchus e schola Pythagoræ ejicitur.

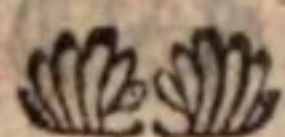
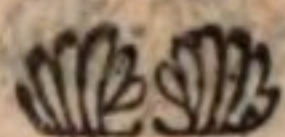
mentem Alex. Pædag. Lib I. Cap. 6. „βαπ-
 τίζομενοι - - τελεισμεθα; Sed τελειον,
 τελετη, μυσαγωγια S. Cœnam innuit;
 hinc phrascs τῶ τελειῶ μετεχειν, & ἐπι
 το τελειον ελθειν apud Binghamum p)
 collectæ. Γνωσις Clementis vocatur εποπ-
 τεια, εποπτικη θεωρια q) qvo ad μεγαλα
 Ελευσινια aperte respicit; Brückerus r)
 post Heinsum observavit, qvoad ille ad imita-
 tionem eleusiniarum tres suos libros insti-
 tuerit, ita ut liber ejus protrepticus sit
 αποκαθαρσις, Pædagogus μυησις, & Stromata
 εποπτεια. Qui nondum baptizati erant, vo-
 cantur αμυητοι, non initiati, αμυσαγωγητοι;
 & fideles μεμυημενοι, s) μυσαι, initiati.
 Baptif-

p) Origin. eccles. Tom. I. pag. 37.

q) Clem. Alex. Stromat. Lib, I. 277. Lib.
 V. 577.

r) Histor. crit. philos. Tom. 3. 422.

s) Chrysostom. sæpe: Ισασιν οι μεμυη-
 μενοι. & Hesych. in voce μυσαι.

Baptismus quoque καθάρσια t) vocatus
 cum lustratione, quæ in mysteriis initiandi
 consecrari solebant, comparatur. Ille ec-
 clesiæ minister, qui sacramentali munere fun-
 gebatur, μυσαγωγος v) vocatur; & diaco-
 nus catechumenos a conspectu sacramenti
 arcens cum præcone (κηρυξ) exclamante:
 καθάρεις εἶναι - & εκας, εκας εστε βαβη-
 λοι, comparatur. Εξορχεῖσθαι in Eleu-
 finiis est divulgare mysteria, quæ phrasis ite-
 rum ex vetustissimis mysteriis desumpta est,
 in quibus initiatio non sine rhytmo & cho-
 reis ducendis peragebatur; Eadem voce
 Clemens Alex. x) utitur. Quod ad

F 5

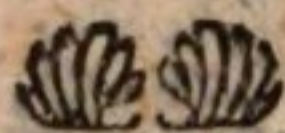
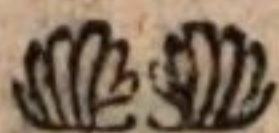
γνω.

t) Clem. Alex. Cohort. ad gent. pag. 8.

καθαρσιων μεταλαμβανε.

v) Sozomen. Hist. Lib I. C. 20.

x) Stromat. L. I. 279. „Μεγας ο κινδυνος τον απορρητον ως αληθως της ον-
 τως φιλοσοφιας λογον εξορχησασθαι.
 ad γνωσην suam respicit.

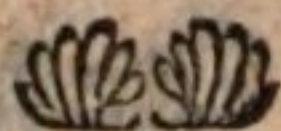
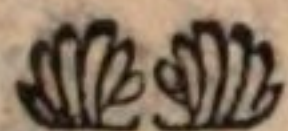
γνωσιν Clementis reconditam in specie attinet, fictum esse omnino quisquis perspicit, quod origo ejus Christo debeatur, de quo supra pag. 41 dictum est. Vix æquus rerum arbiter negaverit, eam ad secretiorem Philonis Judæi disciplinam omnino esse compositam, qui Formulæ loquendi in mysteriis usitatis adhibitis, γ) hanc celandi consuetudinem aut ab iisdem, aut saltem ab institutis philosophorum, qui mysteria ob oculos habuerunt, procul dubio mutuatus est. His omnibus simul sumtis nullus dubito, quin *vera origo disciplinæ arcani, ad mysteria gentilium, præsertim Eleusinia, conformata ex Ægypto, ubi mysteria vigebant atque Philo una cum compluribus gentilibus*

γ) Αναπεταζαντες τα ωτα, οι μυσαι, παραδεξασθε τελετας ιερωτατας, vid. pag. 77. Not. d. Ceterum cel. Moshemius in Comm. de reb. Christ. ante Const. M. pag. 307. & sqq. hæc doctrina haud vulgari illustravit.

tilibus philosophis vitam transegerunt, *deducenda sit*. Quantum ex scriptis Patrum adhuc exstantibus conjicere licet, *Alexandria* illi fuit natalis locus, ubi schola catechetica, cui Clemens Alex. sectator Philonis in placitis philosophorum scripturæ allegorice expositæ applicandis præfuit, summa cum celebritate florebat; Hic allegoriis in totum deditus verbis ac formulis ex mysteriis desumptis ad *γνωσιν* suam aliis prædicandam frequenter usus est, quæ in causa erant, ut Patres eum secuti, ipsi olim gentiles, de celebratione rituum introducenda cogitaverint, ne mysteria, quæ gentibus sancta & majestatica *) habebantur, religioni christianæ deessent; quod inceptum variis scripturæ locis, licet male explicatis, munitur, ne quid novi sponte suscipere viderentur.

*) Vid. Cicero de nat. Deor. Lib. I. 42.
„Omitto Eleusina sanctam illam & augustam - - & de Legibus, Lib. II, C. 14.

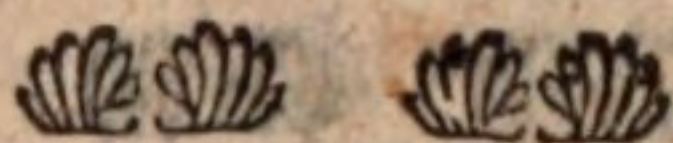
rentur. Sententiæ meæ, quam hic attuli, haud quaquam obstat, quod P. P., & ex his Clemens noster in scriptis suis, in mysteria gentilium identidem exacerbati sint; etenim nefanda tantum, quæ in iisdem ex mente eorum agebantur, ipso instituto satis probato, ab his scriptoribus christianis atro carbone notantur.

§. 10.

Rationes, ob quas hæc sacra celandi consuetudo in veteri ecclesia obtinuit, expenduntur.

Ad CAUSAS quibus P. P. ad disciplinam arcani introducendam commoti sunt, breviter perlustrandas jam progredior.

Cum celatio *γῥωσεως*, ut in §. præced. indicavi, occultatione rituum in ecclesia prior exstiterit, causæ illius primum explorandæ sunt: Vera & præcipua ratio reticentiæ hujus *γῥωσεως* hæc fuisse mihi videtur:
ut

ut hi ejusdem amatores diffidium evitarent, tam a parte adversariorum, a) præcipue aliorum ecclesiæ doctōrum, a quibus impugnatio hujus docendi methodi metuenda esset; id quod postea revera evenit, cum nonnulli doctores eandem divulgare non dubitarent; quam a parte imperitæ b) multitudinis, quæ ejusmodi docta explicatione, quæ salva spe salutis carere potuit, haud difficulter offenderetur. Ceterum Clemens Alex. formulis ex mysteriis ethnicis desumptis utitur, ut paganis, quos refutare studet, dignitas atque majestas hujus γνώσεως in mentem veniat;

a) Clem. Alex. Stromat. I. 279. „Μεγας ο κινδυνος τον απορρητον της φιλοσοφιας λογον εξορχησασθαι τοις αφειδως παντα μεν αντιλεγειν εθελουσιν.

b) Strom. I. 276. Δεδίως δε αρα περι των εντυγχανοντων, μη πη ετερωσφαλειεν, και παιδι μακαιραν ορεγοντες ευρεθωμεν. it. Strom. IV. 476.

— — δια τους απειρως εντυγχανοντας.

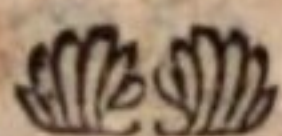
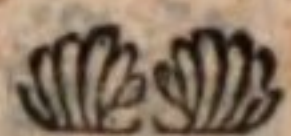

niat; hinc illa nomine epopticæ contemplationis *c)* insignitur. Denique quid mirum, quod Clemens noster γνῶσις suam occultaverit, cum Philo *d)* ille Judæus, quem in hac docendi methodo ex vestigio secutus est, idem fecisse fertur?

Ad causas, cur P. P. ritus sacros celaverint, haud immerito *studium cœtum christianum amplificandi* referendum est; Religioni gentili, præsertim græcæ, magnam fuisse mysteriorum affluentiam supra ostensum. Sperabant igitur P. P. fore, ut idolorum cultores, visa quadam externa patriæ & christianæ religionis convenientia, eo citius ad castra christianorum transfirent, præsertim cum ad ritus hos arcanos quodvis ecclesiæ membrum, præterlapso certo temporis spatio, absque prævia gravi lustratione admitteretur. Voti hujus non prorsus

c) Stromat. L. I. 276. it. L. V. 579.

d) pag. 57. not. *l.* & pag. 77. not. *d.*

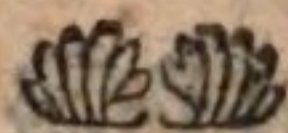
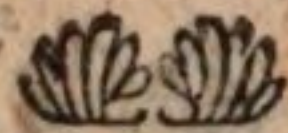

sus compotes facti sunt primævi patres, licet enim complures desiderio hæc arcana cognoscendi ad religionem christianam converti se passi sint, plerique tamen, variis calumniis, inter quas trita illa de Thyesteis epulis eminet, adversus Christi cultores excogitatis, eam amplectendi metu percellerantur.

Nec in ipsis catechumenis *e)* exoptatus finis obtinetur, haud pauci enim baptismum ad finem usque vitæ distulerunt, ne iterum, eo recepto, flagitiis se contaminarent, quorum venia ex mente eorum tum difficulter impetrari poterat. Nullus dubito, quin P. P. hac rituum relatione eum *simul* finem sibi propositum habuerint, ut *fideles dignitate quadam externa ecclesiastica a*

cate-

a) August. Tract. 96. in Joh. „Etsi catechumenis fidelium sacramenta non produntur, non ideo fit, quod ea ferre non possunt, sed ut ab eis tanto ardentius concupiscantur, quanto eis honorabilius occultantur.

catechumenis discernerentur; f) Sedilia quidem diversa eos jam antea in cœtu publico separaverant; illa tamen distinctio, quæ præter ampliorem institutionem in arcanorum rituum contemplatione se exserit, sensus plus afficiet. Ceterum ex principiis illis *g)* mysticis atque fanaticis cum Syncretismo Neo-platonico, quem nonnulli Patres in deliciis habuerunt, conjunctis ratio petenda est, cur ad hoc inter membra ecclesiæ discrimen faciendum eo promptiores fuerint.

§. II.

f) Tertull. L. Præscr. C. 41. de Marcionitis ait: „Non omitam ipsius etiam conversationis hæreticæ descriptionem, quam futilis, quam terrena, quam humana sit, sine gravitate, sine autoritate, sine disciplina: Imprimis quis catechumenus, quis fidelis, incertum est; *pariter* adeunt, *pariter* audiunt, *pariter* orant. it. Cyrill. Hieros. Catech. VI. & alii.

g) Huc imprimis ea pertinent de dæmonibus, quibus scitis exorcismus Patrum sine dubio originem suam debet. Conf. etiam Comment. Moshemii de Neo-platon. §. 49 & 50.

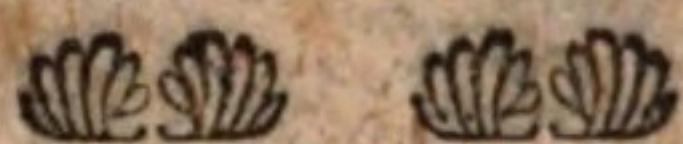

§. II.

*Quo ævo disciplina arcani ecclesiæ
apparuerit disquiritur.*

De TEMPORE, quo disciplina arca-
ni introducta est, pauca denique dicenda
sunt. Eam ætate Christi & Apostolo-
rum nondum obtinuisse, extra omne du-
bium positum; etsi, quod antea monui,
œconomica docendi methodus illis familiaris
fuerit. *h)* Nec inficias eo, quod Chri-
stus auditores esotericos ab exotericis, quo-
rum mentionem in Evang. Marc. Cap. 4,
vers. 11. facit, revera distinxerit; Para-
bolico dicendi genere, quo gens orientalis
delectatur, constanter usus est; has vero
parabolas tantummodo discipulis suis, perraro
populo, dissolvit explicavitque: Quæ captum
vulgi excedebant, nec explicata sunt, plerum-
que fata ecclesiæ concernebant, de quibus Apo-
stoli

h) ad pag. 83. & 84.

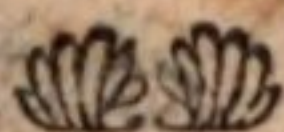
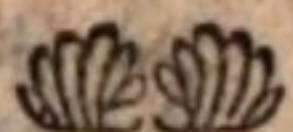

stoli religionis christianæ propagatores seorsim instituerentur. Exemplum magistri sui secuti sunt Apostoli tempori & capacitati auditorum se attemperantes. *i)* Illi sic dicti Apostolici viri, quos ætas infecuta vidit, nec dogmata nec ritus celarunt; quæcunque enim ex libro recognitionis, qui sub nomine Clementis Romani vulgo circumfertur, elici solent, haud immerito suspectæ fidei habentur. Illud temporis spatium nullam ita disciplinæ arcani mentionem facit; in isto autem seculo, quod eam ætatem excepit, haud obscura hujus vestigia deprehenduntur. Quamprimum illa distinctio ecclesiastica inter fideles & catechumenos obtinuit, disciplina arcani subito irrepsit; quod utrumque vergente ad finem seculo 2do factum esse assero. Attamen nec Justinum M. *k)* nec Irenæum *l)* autorem

i) 1. c.

k) In Apolog. 2.

l) Lib. IV. Cap. 34. adv. hæret.

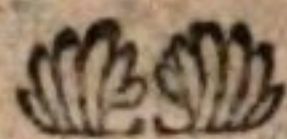
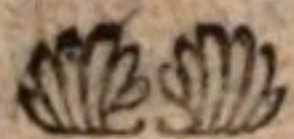

rem habet; uterque enim sacramenta etiam coram gentilibus aperte exponit. Clemens Alex. primus omnium de reticentia γνωσεως locutus est, sed ex libro Pædag 2, Cap. 2. m) videre est, quod sacramenta non occultaverit; Licet ibi sanguinis & vini seu uvæ aqua temperatæ mentionem facit, non tamen diffiteri ausim, illam eucharistiæ explicationem, quam adumbrare videtur, in allegorias abire, quæ imperito intellectu difficiles forent; Ejusmodi igitur allegoricis

G 2

dogma-

m) - - - Ο μέγας βοτρυς, ο λο ος ο υπέρ ημών θλιβείς, του αιματος της σαφυλης υδατι κρινασθαι εθελησαντος του λογου, ως και το αμα αυτα σωτηρια κριναται. διττον δε το αιμα τα κυρια: το μεν αρ εστιν αυτα σαρκικον, ω της φθορας λελυτρωμετα. το δε πνευματικον ταλ' εστιν, ω κεχρισμεθα. και ταλ' εστιν πειν το αιμα τα Ιησυχ, της κυριακης μεταλαβειν αφθαρσιας.

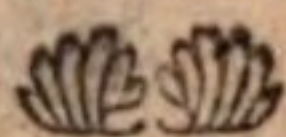
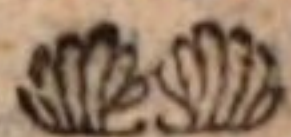

dogmatum explicationibus, quas Clemens aliqve omni nisu anhelarunt, strata via erat celationi eorum rituum, qui cum iisdem dogmaribus quodammodo cohærebant.

Tertullianus mihi PRIMUS est, qui RITUS SACROS in ecclesia orthodoxa occultavit; id quod ex libro ejus de Præscr. hæretic. n) conjicio; Ex loco, quem supra attuli, luce meridiana clarius est, celationem rituum tunc temporis apud latinos introductam fuisse, adeoque ad annum æræ christianæ 203, quo liber præscriptionis confectus fuisse creditur. An vero aliquot ante annos obtinuerit, certo definiri nequit; liquet enim, haud pauca patrum scripta nobis deesse, & ex silentio scriptorum de ritibus clam habitis nil certi colligi posse. Ex græcis scriptoribus *Origenes* o) primus est, qui celationem rituum commemorat, si modo locus ille, qui infra subjicitur, a corruptione *Ruffini* immunis sit; Rarius tamen hoc seculo mentio ejusdem occurrit, verum tertio ad finem & quarto frequentius audi-

n) Vid. pag. 96. not. f.

o) Homil. 13. in Exod. - - Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuevistis, quomodo cum suscipitis corpus domini, cum omni caetela & veneratione servatis.

audita est viguitque; Augustinum, Ambrosium, utrumque Cyrillum aliosque prætermitto. Vix autoritas ejus alio fundamento, quam decreto quodam synodi provincialis, superstructa est. *Ratione temporis, quo desit, dubius hæreo: Lactantius, p)* qui seculo quinto in vivis erat, eam adhuc commemorat; sexto post Christum seculo quædam obscura horum rituum arcanorum apud Fulgentium q) Africanum deprehenduntur. Eam RITUUM relationem circa annum 700 in ecclesia LATINA in desuetudinem abiisse, Cardinalis Bona r) validis argumentis probare studuit; quæ mihi persuadent, ut huic sententiæ subscribam; Hoc tamen monendum, superstitionem tandem eo usque processisse, ut sacerdos in missa celebranda voce submissa uteretur;

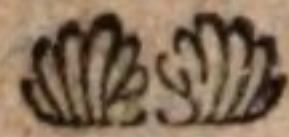
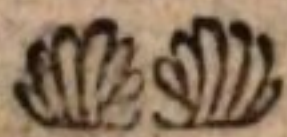
G 3

retur;

p) Instit. L. 5. C. 20. „Hinc fida silentia sacris instituta sunt ab hominibus callidis - - -

q) Epist. ad Ferrandum Diac.

r) Rer. liturg. L. I. C. 16. „Dimissionis catechumenorum nulla fit mentio in antiquis missalibus & ritualibus, nec ullum ejus vestigium exstat apud veteres officiorum expositores, & Patres nil prorsus post id temporis spatium de hac re agunt, quamvis nonnunquam de missa catechumenorum ex præco usu sermonem faciunt.

retur; quod jam ante annum 535 factum
esse arbitratus sum; Vigilius enim Papa &
Justinianus M. Imperator, qui circa idem
tempus viguerunt, hoc incertum interdi-
xisse feruntur. Qua constitutione, s) quæ
anno 541. prodit, limites huic consuetu-
dini ponebantur; Proinde tamen cum igno-
rantia litterarum &, quod exinde resurgit,
vana superstitione, iterum secul 8, 9 & 10
sensim recrudit hic mos verba consecratio-
nis tam in missa publica quam privata seu
solitaria, quæ sec. 8. jam irrepperat, voce
submissa legendi. Denique lex publica de
verbis consecrationis submissa voce recitan-
dis constituta est, quod ex canone 9 con-
cil Trident. t) patet. Hæc igitur con-
suetudo, quæ in ecclesia latina recepta est,
tanquam residuum relationis sacrorum ri-
tuum pro mea sententia haud injuria specta-
ri

s) Novell. 137. Cap. 6. Jubet, divinam
oblationem & S. Cœnæ celebrationem,
precesque omnes & gratiarum actiones ec-
clesiasticas clara voce a populo exaudien-
da ab omnibus episcopis & presbyteris
peragi.

t) Sess. 22. Can. 9. „Si quis dixerit, eccle-
siæ romanæ ritum, quo submissa voce pars
Canonis & verba consecrationis profe-
runtur, damnandum esse -- -- anathe-
ma sit.

ri potest. Nescio, an secreta ista orationis dominicæ recitatio, quæ aliquot abhinc annos etiam in cultu nostro publico obtinuit, ex singulari quadam reverentia huic precum formulæ, sicut olim in ecclesia, exhibita a maioribus facta sit.

Ad GRÆCAM ecclesiam revertar, ubi hæc rituum occultatio diu duravit; Seculo 14to eam adhuc existisse ex nota formula: *ισασις οὐ μνημονευοι*, quæ *Philothens* v) tunc temporis patriarcha Constantinop. utitur, liquido apparet.

Schelltratus contendit, mentionem dimissionis catechumenorum in hodiernis græcorum liturgiis fieri. Aliud argumentum pro existentia celationis rituum ex scripto Jos. Georgerini x) Tentzelius deduxit, quod pro meo iudicio huc minime pertinet.

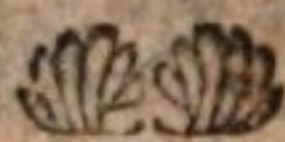
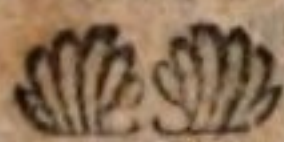
De *γυναι* Clementis jam antea dictum, quod hic una cum discipulo Origene eandem consulto occultaverit. Patres eos secuti

G 4

in

v) In Encomiastico in Basil. & Nazianz. ap. Tentzel. in exercitat. select. Part. 2. pag. 81 & 266.

x) Archiepisc. in insula Samo in libro: descriptio 3 insularum Samos, Nicariæ & Pathmos, ap. Tentzel. pag. 268. „Sacerdos, ait, in urbe Constantinop. panem consecratum sub brachio ad ægrotum gestat;“ id vero tantum fit, ut contumelias Turcarum evitare possit.

in illa divulganda incautiores fuerunt, ac ita errorum haud leviorum, immo, ni fallor, hæresium, quibus ecclesia seqviori ætate disturbata fuit, fons & scaturigo facta est.

Myſtici quoque, qui recentiori ævo enati sunt, omnia percepta sua non produnt; cuius rationem non in obstinato quodam silentio, sed in defectu verborum ad res adeo sublimes exprimendas unice quærendam esse y) ajunt. Veritates quas tractant, allegoriis & symbolis ita obvelant, ut sanus sensus cuivis, qui linguam eorum non caller, difficulter erui possit. Hæc ea sunt, quæ de hisce antiquitatis monumentis ex meo instituto dicenda essent. Supra z) jam monui, haud exiguam partem dogmatum, quæ expressis patrum testimoniis destituta apud Catholico-Romanenses adhuc vigent, eadem sæpius laudata arcani disciplina esse superstructam. Quæ omnia copiose examinare atque discutere non est mei consilii, neque opus hoc esse existimo, cum, quid hac in re sit verum, quid falsum, facile constet.

y) *Gottfr. Arnolds Historie und Beschreibung der mystischen Theologie*, pag. 79.

z) pag. 2 & 3.

p. 18 & 19. pr. nobis, negamus, statuimus. leg. mihi. nego, statuo. p. 28 l. 8 sensu pr. censu p. 36 l. 4. abstrusiora pro abstrusiosa. p. 71 l. 12 fuerant p. fuerunt.

Kisbye, Erasmus S.

Tractatus de disciplina arcani in Veteri Ecclesia

Havnia 1782

Diss. 2178,4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10852798-4

VD18 14564734-001